

Els fossats del castell de Castelló d'Empúries (Alt Empordà, Girona). Un conjunt ceràmic dels segles XII i XIII

ANNA MARIA PUIG GRIESENBERGER

Responsable de les excavacions al centre històric de Castelló d'Empúries, 1992-2007
Rambla 16, 2n, E-17600 Figueres
amp.griessenberger@wanadoo.es

Les excavacions portades a terme a la zona del desaparegut castell comtal ens han permès fer un estudi ceràmic comparatiu de les successives fases d'amortització del seu fossat, les quals ens situen entre els segles XII i XIII. L'objectiu ha estat establir les seqüències formals i cronològiques dels materials recuperats, a fi de facilitar la identificació d'aquests contextos en futures intervencions arqueològiques. S'observa, en general, un predomini absolut de les ceràmiques en cuita reductora, de pastes més o menys fines, sobretot olles, tot i que, a mesura que avança el segle XIII, augmenten tant els tipus ceràmics com les formes presents.

PARAULES CLAU

CERÀMIQUES, TIPOLOGIES, PASTES, CUINA, GRISES.

The results of the archaeological excavations where the castle of the counts had been built, have allowed to make a comparative ceramic study of the pottery during the time of the phases of their abandonment. These phases are located among the XII and XIII centuries. The main objective has been to establish the formal and chronological series of these potteries. This work will be useful for future excavations. In the old phases there is a prevalence of the grey ceramic, overalls kitchen pots. During the XIII century, the types and the ceramic forms increase.

KEY WORDS

POTTERY, TYPES, POTTER'S CLAY, KITCHEN, GREY CERAMIC.

Preàmbul

El conjunt ceràmic i els nivells arqueològics que es presenten procedeixen de dues excavacions realitzades al centre històric de la vila de Castelló d'Empúries (Alt Empordà): la de la Presó Vella, l'any 1996, i la de la plaça de Jaume I, l'hivern del 2002-2003. Ambdues intervencions, promogudes per l'ajuntament de la vila, es concentren en una mateixa àrea, al cim del puig del Mercadal, una zona en la qual es trobava construït el primer castell dels comtes d'Empúries (Puig, 1996a i 1996b) (fig. 1).

Es tracta d'un lot ceràmic molt homogeni, malgrat ser bastant fragmentat, el qual ens està datant una ocupació contemporània al funcionament del castell comtal, que situem, *grosso modo*, a l'entorn dels segles XII i XIII, època que coincideix amb la plena expansió de la *vila Castilione* com a capital del comtat d'Empúries. Al marge de la important vinculació històrica, aquest conjunt té l'interès afegit de ser representatiu d'un període arqueològic no gaire ben documentat ni a la comarca ni al nord-est català, atès que no disposem de nivells d'aquesta època fiables i ben excavats. Sobre aquests materials ja vàrem fer una primera presentació, en especial d'uns exemplars inèdits de ceràmica grisa, decorats amb sanefes de rodeta impresa, dels quals es coneixien paral·lels idèntics a l'àrea de Marsella (Puig i Teixidor, 1997a 161, 179-182; 1997b: 15, 17; i 1998b: 223) i sobre els quals presentarem noves dades.

Una excepció dins d'aquesta tònica serien els materials de la fase V del jaciment de Peralada (Alt Empordà), trobats a l'excavació de la plaça de Ramon Muntaner l'any 1993 i que s'associen a la construcció d'una forja de ferro i a uns abocadors, datats a partir de la segona meitat del segle XI i al llarg del segle XII (Llinàs *et alii*, 1998: 35, 123). També es varen descobrir nivells d'aquesta època a l'excavació de la plaça Major de Sant Martí d'Empúries (Alt Empordà), durant les campanyes de l'any 1995 i 1996, identificats amb la fase VI del jaciment i que es varen documentar en el rebliment d'una sitja i en el fons del fossat del castell comtal, tot i que, com lamenten els arqueòlegs que hi varen treballar, «Les excavacions arqueològiques realitzades als diferents indrets de Sant Martí han proporcionat poques evidències dels segles XII i XIII» (Aquilué *et alii*, 1999: 427).¹

1. No s'han aïllat nivells d'aquesta època, en canvi, al jaciment medieval de la Ciutadella de Roses (Alt Empordà), atès que estan molt alterats per les reformes del segle XIV. S'espera que les excavacions al poblat de Santa Creu de Rodes (Alt Empordà), en curs, siguin més positives al respecte.

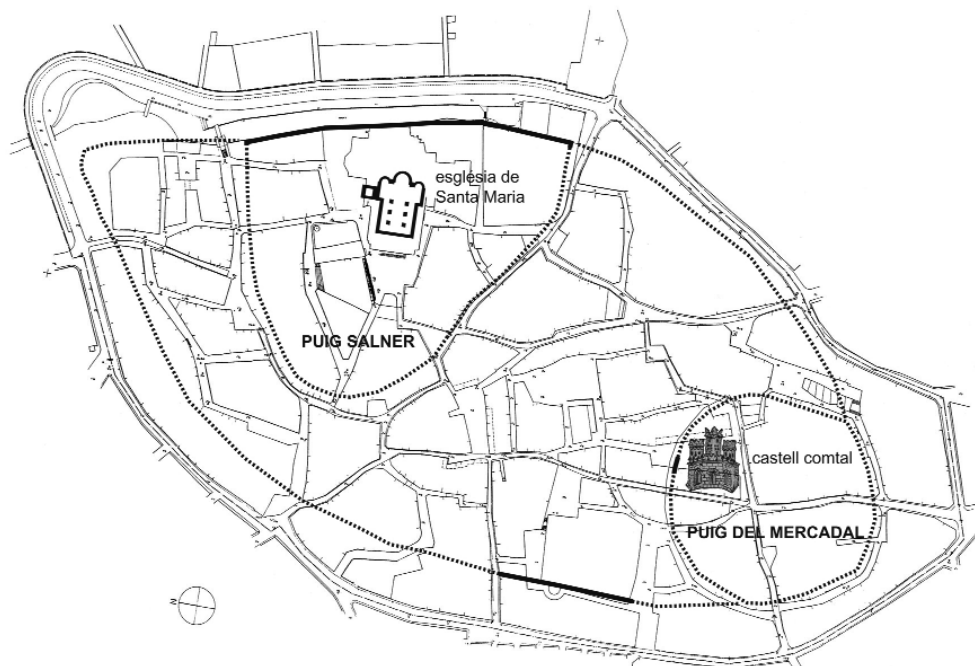

Fig. 1. Situació dels recintes alt-medievals del puig del Mercadal, on es trobava construït el castell dels comtes, i del puig Salner, amb l'església parroquial de Santa Maria, diluïts dins del perímetre urbà baix-medieval.

Contextualització historico-arqueològica

En el context arqueològic i cronològic del jaciment de Castelló d'Empúries ha estat possible establir quatre fases d'ocupació antròpica diferenciades, totes en l'espai d'amortització d'unes terrasses excavades al subsòl natural, que s'han interpretat com a possible fossat del castell. Es tracta de dos punts d'actuació, separats entre si uns 60 m, i que es troben a una cota de profunditat similar, a l'entorn dels 9,50 m s.n.m. Aquesta cota és a uns 2,5 m per sota de l'actual superfície de la plaça de Jaume I² (fig. 2, punts A i B), plataforma sobre la qual es varen recuperar les restes del castell comtal.

Breument, atès que ja hem tractat el tema en altres treballs (Puig, 1996a, 1996b i 2000), comentarem que l'edifici d'aquest castell, primera residència dels comtes a la vila

2. Aquesta plataforma hauria estat més elevada, atès que fou arrasada a inici del segon terç del segle XIII, quan s'en-derroca el castell i es disposa la plaça de Gra, i, altre cop rebaixada l'any 1973, en fer la reforma de la plaça, avui passeig o plaça Jaume I.

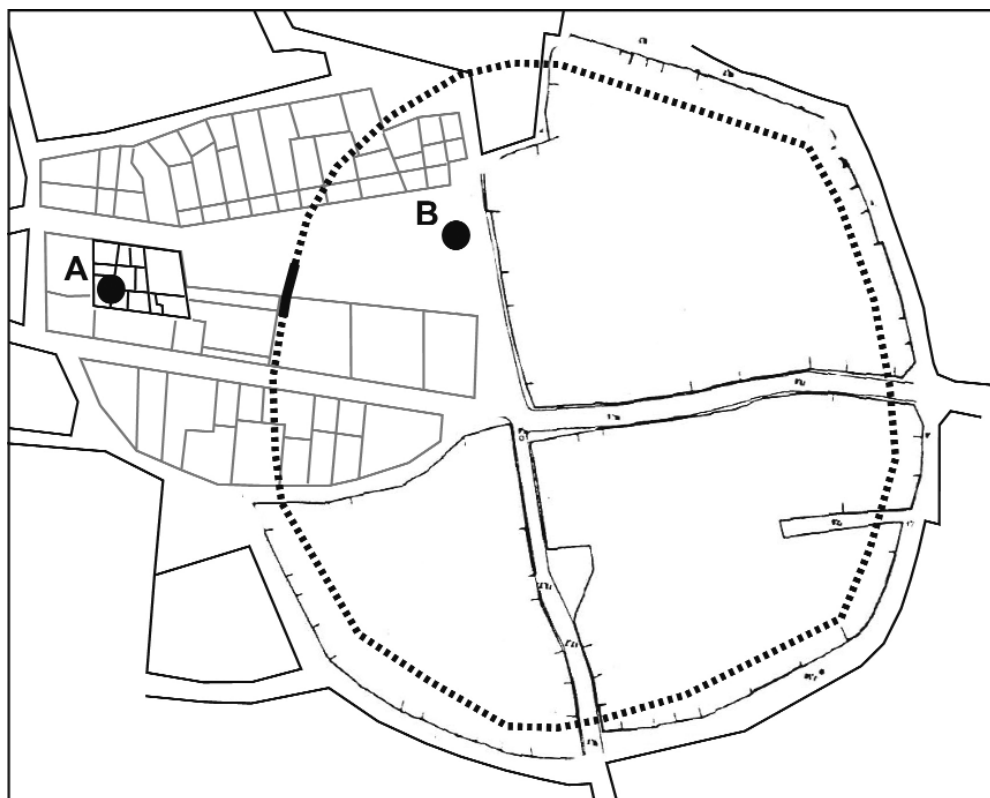

Fig. 2. Perímetre del puig del Mercadal amb els punts que han proporcionat restes arqueològiques del període estudiat. A: Presó Vella, B: extrem sud de la plaça Jaume I.

de Castelló, fou segurament construït ja abans del trasllat de la capital d'Empúries des de Sant Martí, fet que se situa en el darrer quart del segle XI. És possible, també, que l'edifici fos més antic i que pogués haver actuat com a element aglutinador de la població del puig del Mercadal en els anys de recuperació del territori i de fundació de noves viles, que s'estableix entre la segona meitat del segle IX i primera meitat del segle X. Les excavacions a la plaça de Jaume I varen permetre recuperar, a més dels fossats esmentats, unes restes, molt arrasades, d'un mur de més de 3 m d'amplada, que correspondrien a un fragment de la muralla que tancaria el recinte al nord; també una gran cisterna, excavada a l'argila del subsòl, d'uns 5 m de diàmetre per més de 5 m de profunditat, i d'una capacitat superior als 100 m³; i les restes d'una necròpolis, de fosses simples obertes en el sòl (Puig *et alii*, 2004a). Tot aquest conjunt s'hauria amortitzat a partir del segon terç del segle XIV, moment en què s'enderroca el castell, per ordre del comte Pere I, i es condiciona el lloc com a plaça del Gra o plaça Nova del Blat, entorn del 1336 (Puig, 1996a: 53-61). D'aquesta fase seria

el conjunt de sitges situades a la plataforma on es trobava el castell (Puig *et alii*, 2004a: 25-38, 57-58 i 68-69) i la construcció de l'edifici de la Cúria i la Presó Vella, al nord de la plaça, començada al 1339 (Puig i Teixidor, 1998a: 74-75 i 96).

Pel que fa a les terrasses-fossat, hem de dir que allà on millor les hem observat és a l'extrem sud de la plataforma del castell. Aquí s'ha determinat un primer nivell de terrassa, retallada a l'argila, similar a un gran «graó», de 7 m d'amplada per una alçada mitja de 2,5 m, amb el perfil vertical poc regular i la base plana, amb lleuger pendent cap al sud i cap a l'est, seguint la inclinació natural del terreny, fins a trobar la segona terrassa. La base de la primera coincideix amb l'inici d'aquesta segona, també retallada al subsòl argilós, de la qual no fou possible comprovar ni l'alçada ni l'amplada, atès que no es va poder continuar l'excavació en profunditat (Puig *et alii*, 2004a: 47-50). Desconeixem quin seria el moment de construcció d'aquestes terrasses, ja que, pel fet d'estar excavades en l'argila estèril, no han proporcionat arguments arqueològics per a establir una data *postquem*. El que sí sabem amb certesa és que haurien estat amortitzades a partir de la fi del segle XIII, molt probablement a inici del XIV, quan s'urbanitza el lloc com a plaça per al mercat del cereal.

Els nivells d'amortització i anivellament de la segona terrassa, a la cota de base de la primera, són els que ens han proporcionat els materials objecte d'estudi. Com ja hem dit, s'han establert quatre fases d'ocupació diferenciades. La primera, més antiga o fase I, consisteix en un potent abocament de terres argiloses,³ amb restes de runa i graves, amb fort desnivell cap al sud, que cobreix directament el perfil del retall vertical de la segona terrassa. La fase II ve representada per un anivellament, amb la superfície força plana, disposat per damunt de l'abocament anterior, que té una potència mitjana de 0,50 m, també constituït per runes i graves i abundant material ceràmic, amb capes intermèdies en les que destaca la presència de carbonets⁴ (Puig *et alii* 2004a: 50-51).

Pel que fa a la fase III, no només s'ha documentat a la segona terrassa, sinó també a la Presó Vella, en concret en el subsòl de la cel·la 6, que ocupa l'angle nord-est de l'edifici.⁵ A l'espai de la terrassa, aquesta fase correspon a un segon anivellament de terres, fet sobre el de la fase II, que consisteix en un estrat de potència irregular, d'un màxim de 0,30 m, de consistència argilosa, també amb presència destacada de runa —pedres petites i morter de calç— i abundant material ceràmic. És interessant observar que aquest nivell presentava restes orgàniques força ben conservades (fines tiges, branquetes i fragments de fusta), element comú amb l'estrat contemporani detectat al subsòl de la Presó. En la superfície d'aquest segon anivellament es va documentar un sòl de morter de calç i un forat circular de pal, de 40 cm de diàmetre, reblert de còdols, elements que denoten alguna mena d'ocupació que pensem que podria estar en relació amb la de la fase següent (Puig *et alii*, 2004a: 551).

3. Correspon a les unitats estratigràfiques UE 274/275, damunt les quals s'han diferenciat els nivells UE 273/278, per tenir una superfície més compactada, tot i ser morfològicament similars.

4. Correspon a les unitats estratigràfiques UE 271/272 i UE 266.

5. Correspon a les unitats estratigràfiques UE 248 i UE 241/268, a l'espai de la segona terrassa, i a l'UE 58 de l'excavació de la Presó.

La fase III a la Presó Vella s'ha identificat amb un altre estrat d'anivellament, d'aspecte similar, amb sorres compactades en superfície i abundant runa (restes de morter de calç), carbonets i alguns fragments de fusta, del qual només fou possible excavar uns 0,45 m de potència, ja que estava saturat per una filtració d'aigua. Damunt d'aquest nivell es fonamentava un mur, construït amb el sistema d'encofrat, orientat de nord a sud, i que conservava 0,60 m alçada i 1 m de llargada⁶ (Puig i Teixidor, 1998a: 65-67).

La fase IV, darrera del període que ens ocupa, vindria determinada per l'aprofitament del segon estrat d'anivellament de la terrassa com a necròpolis. Aquest cementiri, de fosses simples, es practica damunt del sòl de morter esmentat i, per cotes, resta a ras de l'amortització de la segona terrassa i de la superfície de circulació de la primera, entre 9,09 i 9,15 m s.n.m. De les tres tombes descobertes en l'espai excavat, totes orientades en sentit est a oest, només se'n pogueren estudiar dues,⁷ de forma trapezoïdal, més estretes als peus que al cap i amb els extrems arrodonits: una de 1,80 m de llargada interior i una amplada de 0,39 m a la capçalera i 0,31 m als peus, i una profunditat màxima conservada de 0,22 m; i l'altra, de 1,64 m de llargada i uns 0,40 m d'amplada a la capçalera i 0,30 m als peus, amb una alçada màxima conservada d'uns 0,49 m. Totes dues contenien individus masculins adults, d'entre 40 i 50 anys, col·locats en posició decúbit dorsal, amb els braços doblegats o creuats, segons el cas, i els peus creuats, els quals sembla que s'haurien dipositat amortallats. També les dues inhumacions presentaven indicis de descomposició en buit i de colmatament progressiu de les restes, provocat a mesura que es deteriorava la coberta, que no s'ha conservat, malgrat que en un dels individus es va reconèixer l'indici d'una planxa de fusta que potser en formaria part (Puig *et alii*, 2004a: 52-56). L'anàlisi radiocarbònica efectuada pel laboratori de la Facultat de Química de la Universitat de Barcelona, a càrrec del Dr. Joan S. Mestres, ens ha permès situar el funcionament d'aquest cementiri entre la segona meitat del segle XII i primera del segle XIII, com a interval més probable entre les datacions calibrades (Puig *et alii*, 2004a: 79-87, *versus* l'informe de J.S. Mestres del 18 de desembre de 2003). Aquesta datació estableix un terme *antequem* per als materials estudiats de les fases I a III, els quals, com comentarem a continuació, presenten uns trets distintius per a cada període, fet que ens ha permès establir unes seqüències cronològiques diferenciades.

6. L'amplada no es va poder determinar, atès que va quedar sota el perfil de la cala, que per motius de seguretat, atesa la fondària del lloc i la qualitat dels fonaments de la cel·la, no es va poder ampliar.

7. Correspon a les inhumacions UE 256 i UE 269, amb les respectives fosses UE 257 i UE 270.

Els conjunts ceràmics

A trets generals, hem de comentar que els materials ceràmics estudiats corresponen a nivells d'abocament i anivellament que apareixen acompanyats d'abundant runa, per la qual cosa entenem que són materials d'abocador, de rebuig. És per aquest motiu, pel fet de no haver estat recuperats en àmbits domèstics, que hem descartat de fer qualsevol estudi de sèries o serveis de vaixel·la de taula o d'altres recipients de cuina i rebost, malgrat que en formin part. Allò que ens interessa destacar, d'entrada, és la notable presència de ceràmica grollera reduïda, GROLL-RED, la qual, quant al nombre de fragments, n'assoleix un 78,37 % del total. Si hi sumem la que es considera ceràmica grisa de major qualitat, COM-RED, de cuita reductora, però de pastes més ben cuites i dures, de colors grisos més clars, que és la que ocupa el segon lloc en nombre de fragments, el percentatge anterior encara augmenta en un 7,62 % més. Ocuparia el tercer lloc la vidrada monòcroma, VID-MONO, seguida de la de cuina, de pasta més grollera i de cuita oxidada i, en darrer terme, les vidrades comunes oxidades, COM-OXD, amb un escàs 3,90 % del total (taula 1).

Els percentatges enumerats ens estarien definint un període anterior a l'aparició de la vaixel·la en verd i manganès; és a dir, anterior al final del segle XIII. Si els comparem amb nivells propis del segle XIV excavats a la mateixa zona de la Presó Vella i fossats del castell, observem un canvi significatiu pel que fa als nivells presencials de cadascun dels tipus ceràmics. En primer lloc, cal destacar que els nivells de GROLL-RED són molt més baixos, ja que passen d'un 78,37 % a un 45,77 % de mitjana, percentatge que s'explicaria per l'important increment de la vaixel·la de pasta de major qualitat, la COM-RED i la VID-MONO,

Taula 1. Percentatges presencials de ceràmiques en les unitats estratigràfiques dels nivells estudiats, tant a partir del nombre de fragments com del d'individus. COM-OXD = comuna oxidada; COM-RED = comuna reduïda; VID-MON = vidrada monòcroma; VID-CUINA = vidrada de cuina; GROLL-RED = grollera reduïda / grisa.

Nfrag. / UE	58	241	248	266	268	271	272	273	274	275	278	TOTAL	%
COM-OXD	5	7	2		3	1			3	1		22	3,90
COM-RED	15	7	8		2	5	1	2	3			43	7,62
VID-MONO	19	4	5	1		3				1		33	5,85
VID-CUINA	10		10	1					1	1	1	24	4,26
GROLL-RED	128	38	61	63	14	25	8	10	77	16	2	442	78,37
TOTAL	177	56	86	65	19	34	9	12	84	19	3	564	100,00

Nml. / UE	58	241	248	266	268	271	272	273	274	275	278	TOTAL	%
COM-OXD			1		2	1			1			5	4,42
COM-RED		2	1				1					4	3,54
VID-MONO	6		1			1						8	7,08
VID-CUINA	2		1	1							1	5	4,42
GROLL-RED	29	8	11	12	5	9	2	1	10	2	2	91	80,53
TOTAL	37	10	15	13	7	11	3	1	11	2	3	113	100,00

Taula 2. Percentatges presencials de ceràmiques en nivells del segle XIV, calculats a partir del nombre de fragments.

Nivells segle XIV / Nfrag.	% cel·la Presó	% fossats	mitjana %
VAIXEL·LA FINA	4,07	5,84	4,96
COM-OXD	3,36	6,57	4,96
COM-RED	20,71	27,19	23,95
VID-MONO	10,09	21,17	15,63
VID-CUINA	6,55	2,92	4,73
GROLL-RED	55,22	36,31	45,77
TOTAL 100,00	100,00	100,00	

amb uns respectius 23,95 i 15,63 %, les quals ocupen el segon i tercer lloc de la taula, a més de l'aparició de la vaixel·la fina, bàsicament verds i manganesos catalans i valencians i vidrats blancs; mentre que es mantenen la COM-OXD i la VID-CUINA a uns nivells força similars (taula 2).

Conjunts ceràmics de la fase I (figs. 3 i 4)

Les ceràmiques que defineixen la fase I són, en la pràctica totalitat, ceràmiques grises que destaquen gairebé amb un 90 % per damunt de la resta, molt més residual (taula 3). Generalment es tracta de pastes de cuïta reductora, de color gris fosc o gris-marró, de tall rugós i porós, però dures i depurades, amb freqüència de finíssimes partícules de mica, alguns punts de calcites i alguns desgreixants de sorra de gra molt fi,⁸ amb senyals de torn ràpid i parets més aviat primes i ben acabades.

Taula 3. Percentatges presencials de ceràmiques de la fase I.

FASE I	Nfrag.	%
COM-OXD	4	3,77
COM-RED	3	2,83
VID-MONO	1	0,94
VID-CUINA	3	2,83
GROLL-RED	95	89,63
TOTAL	106	100,00

8. Aquest afegit a l'argila natural es feia de forma habitual en peces de ceràmica de cuïna, que havien de resistir el foc. Així ho veiem també en les produccions grises de Paterna de final del segle XII i XIII (Mesquida, 1998: 127).

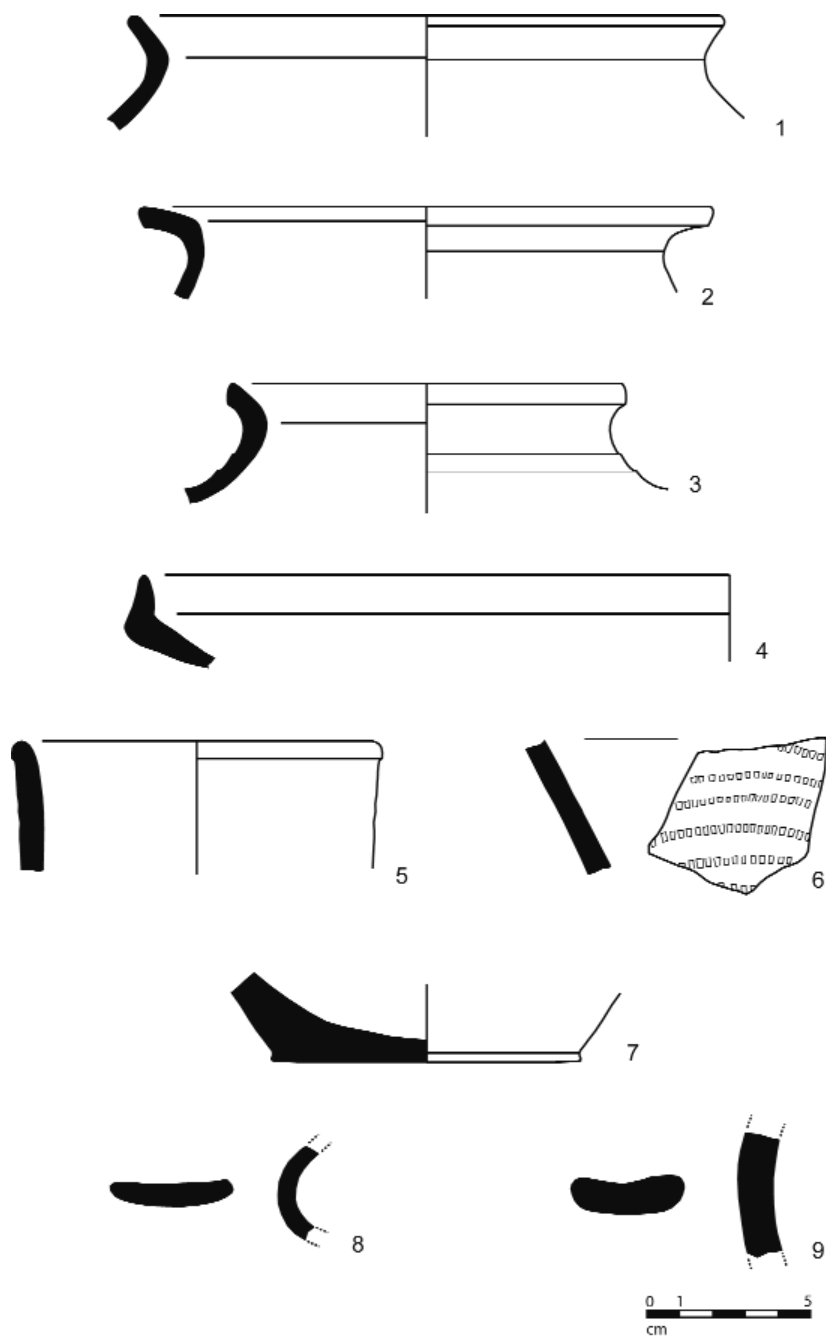

Fig. 3. Ceràmica grisa medieval de la fase I, que correspon a l'UE 274.

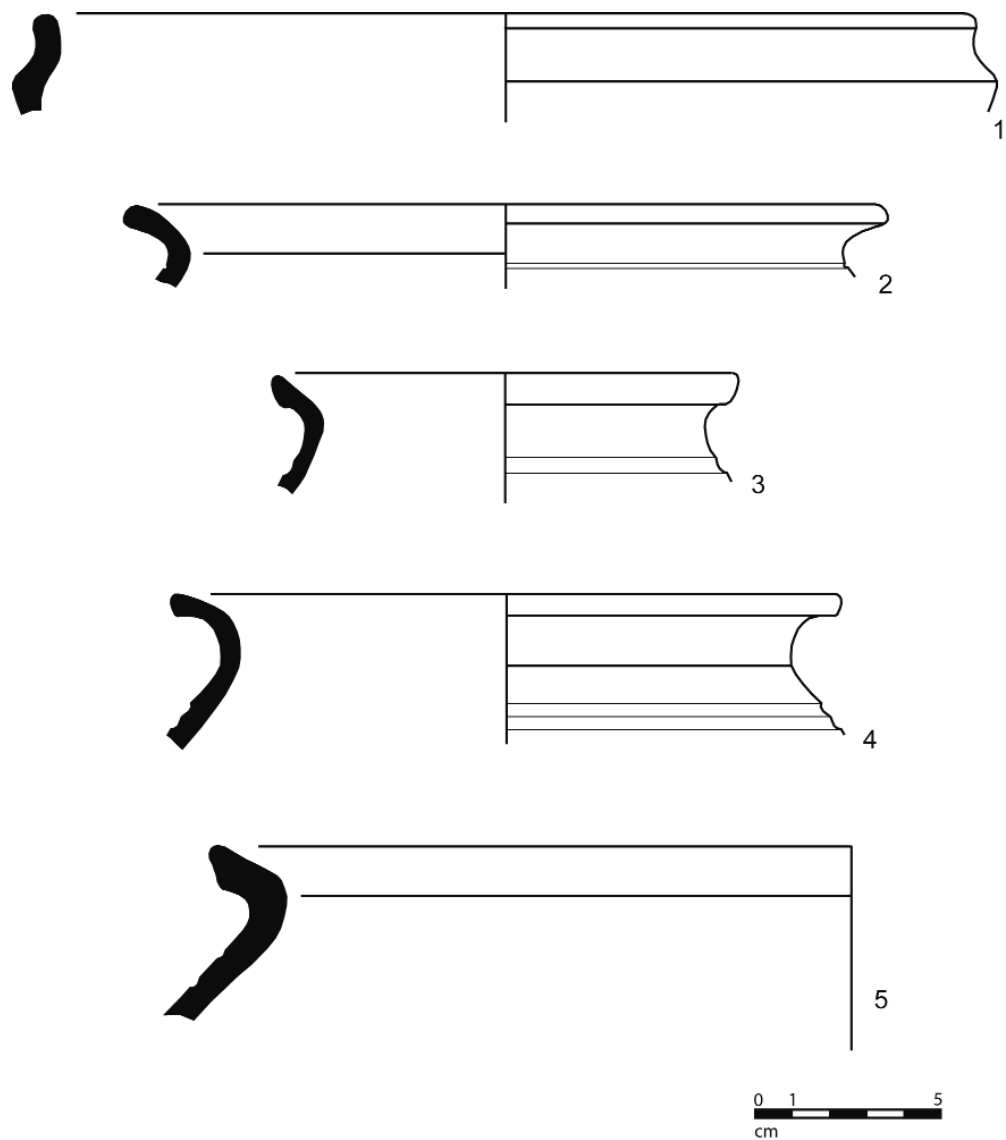

Fig. 4. Ceràmica de la fase I, que correspon a les UE 275 (1-2, grisa medieval) i UE 278 (3, vidrada de cuina, i 4-5, grisa medieval).

D'entre aquest volum destaquen, per damunt de tot, les olles de vores exvasades, de perfil continu, llavi arrodonit o lleugerament triangular, i índici de cos globular, amb uns diàmetres que oscil·len entre 12,4 i 18,3 cm, per les olles de mida petita, i entre 20,7 i 34,8 cm, per les de mida gran (figs. 3.1 a 3.3, 4.2 i 4.4-5). Ignorem com seria la base, però suposem que plana, no només perquè no hi ha exemplars de cap altra mena dins del conjunt (fig. 3.7), sinó també pel fet que aquesta és la tònica general en totes les fases del jaciment estudiades. En algun dels exemplars, hi ha indicis de vessador en forma de bec (figs. 3.1 i 4.4), però no podem assegurar que sigui un element comú a totes aquestes olles, tot i que s'hi han trobat altres fragments de bec similar. Bona part dels exemplars porta una decoració acanalada a l'exterior, sota la vora (figs. 3.3, 4.2, 4.4 i 4.5), i també s'hi aprecien restes de cremat per haver estat al foc, detall que els reitera com a estris de cuina.

D'aquest mateix tipus d'olles petites hi ha un exemplar en vidrada de cuina (fig. 4.3), de 12,6 cm de diàmetre, també amb l'exterior cremat, de pasta grollera oxidada, però amb les superfícies reduïdes, fet que dona al vidrat un to verd molt fosc, que només és a l'interior de la peça fins al llavi.

Troblem paral·lels d'aquestes olles a la fase V de la plaça de Ramon Muntaner de Peralada (Llinàs *et alii*, 1998: 122, fig. 98.1, 3, 5, 6, 9 i 10) i a la fase VIb de la plaça Major de Sant Martí d'Empúries (Aquilué *et alii*, 1999: 441, fig. 367.10 a 12), on també s'ha recuperat una base plana similar a les que proposem per a Castelló (Aquilué *et alii*, 1999: 441, fig. 367.13).

També de cuina seria un recipient que interpretem com a cassola (fig. 3.4), de 36,3 cm de diàmetre i amb restes de cremat a l'exterior, tot i que el tipus de vora és molt similar a les tapadores grises de Paterna del tipus I, de forma cònca amb vorell superior (Mesquida, 1998: 128 i 131, làm. II-3; i 129 i 136, làm. VII, 5-7). A un altre tipus cassola podríem atribuir també un fragment, en pasta de color gris més clar, de 25,5 cm de diàmetre, amb vora pràcticament vertical i índici de carena (fig. 4.1).

Conjunts ceràmics de la fase II (figs. 5 a 8)

Percentualment trobem poques diferències entre aquesta fase i l'anterior. Dominen, encara en un percentatge molt similar, les grises de pasta reductora: un 88,89 %. La diferència rau, però, en l'augment de les grises comunes, de pasta més fina que l'anterior, tret que caracteritzarà la fase següent, la III. Pel que fa a la resta, totes són ceràmiques molt residuals (taula 4).

Quant a la tipologia dels vasos presents en aquesta fase, no hi ha excessives diferències respecte de la fase I, tot i que observem una major varietat formal, menys que en la fase següent, encara que les olles continuen essent les formes més representatives. Entre les olles també trobem dos formats, les olles petites, de diàmetres entre 14,7 i 18,2 cm, de vores exvasades i llavis arrodonits o bisellats, perfil continu i cos globular (figs. 5.1 a 5.4,

Taula 4. Percentatges presencials de ceràmiques de la fase II.

FASE II	Nfrag.	%
COM-OXD	1	0,93
COM-RED	6	5,56
VID-MONO	4	3,70
VID-CUINA	1	0,93
GROLL-RED	96	88,89
TOTAL	108	100,00

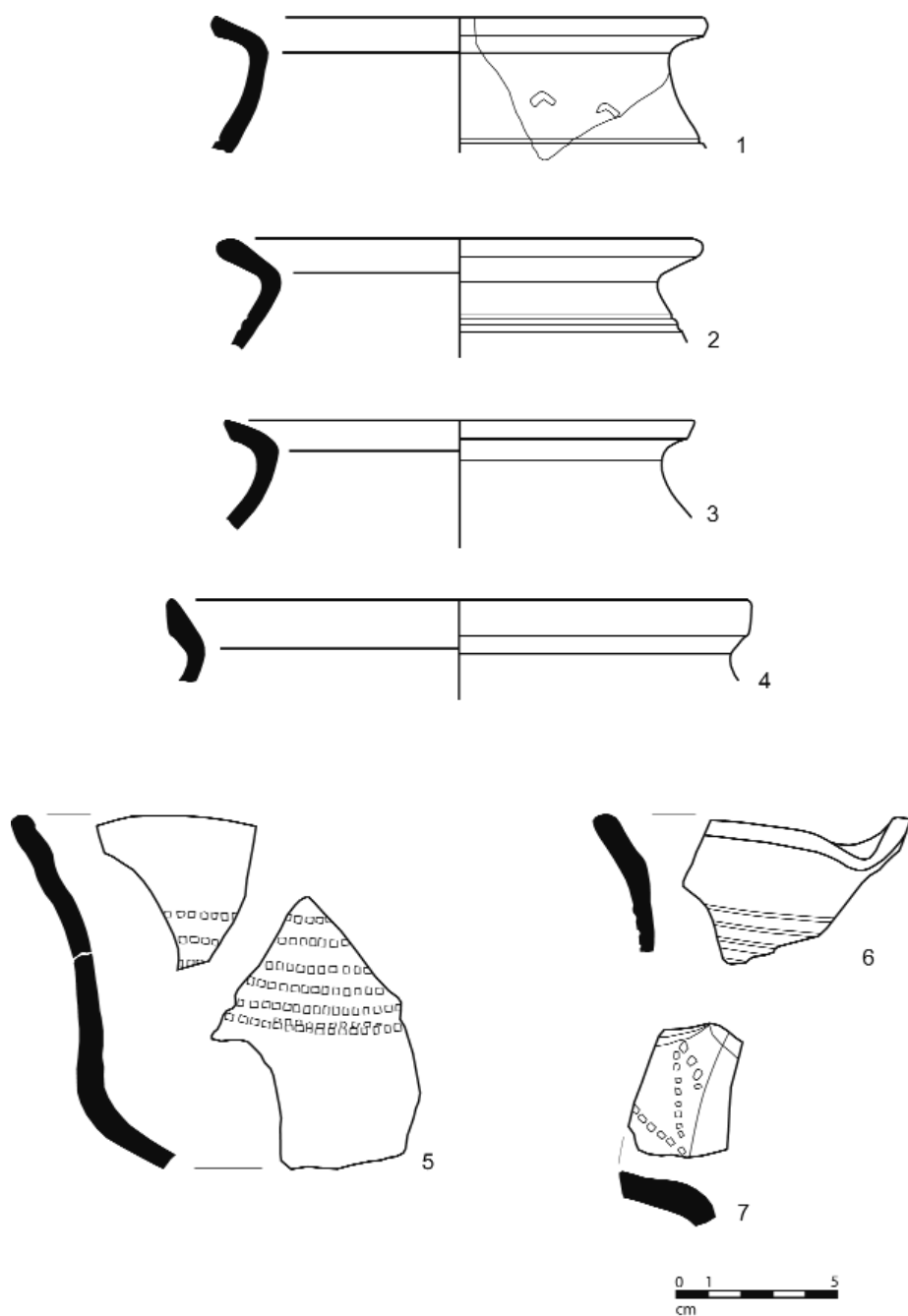
7.1 i 8.4-5), amb alguns indicis de vessador (fig. 5.6), i les olles grans, de forma similar, amb diàmetres entre 23,6 i 38 cm (figs. 6.3 i 7.2-3). Com suposàvem a la fase anterior, és possible que aquestes olles tinguessin unes bases planes, com ara la de la fig. 6.5, de 14,5 cm de diàmetre. Hi ha una base idèntica, aquesta però en vidrada de cuina,⁹ que fa 10,4 cm de diàmetre (fig. 6.6), fet que demostra que aquests tipus d'olles, destinades a anar al foc, tenien bases planes, no bombades com és habitual en cassoles i altres èpoques, i no en dubtem, atès que molts fragments presenten restes de cremat. Pel que fa a la decoració, en bona part de les olles hi ha bandes d'estries per sota de la vora; a més, però, hi ha un exemplar decorat amb línies paral·leles de petits quadrets impresos a rodeta sota la vora (fig. 7.1), decoració que ja vèiem a la fase I (fig. 3.6), o amb altres motius més grans (fig. 5.1).

Ens restaria esmentar un altre tipus d'olla, amb anses que arrenquen sota la vora, amb un llavi tombat, gairebé pla, coll força marcat i cos també globular (fig. 7.5), que fa 21,2 cm de diàmetre —per tant, entraria dins del grup de les olles grans—, i que té uns certs paral·lels amb les olles grises del tipus III de Paterna (Mesquida, 1998: 128-129).

Una altra mena de recipient podria assimilar-se a la forma de servidora. Es tracta d'unes peces de diàmetre gran, entre 28 i 42 cm, obertes, l'ús de les quals se sap que era portar o servir aliments a taula. En aquestes, hi hem determinat dos tipus de vora: una plana i lleugerament inclinada, i l'altra engruixida i aplatada. De la primera coneixem tres exemplars, decorats amb línies paral·leles de rodeta o en ziga-zaga (figs. 5.7, 6.4 i 7.4), el cos dels quals sembla bombat. De la segona hi ha un sol exemplar (fig. 7.6), del qual no sabem com seria el cos, tot i que és possible que la paret inclinada del llavi pogués acabar amb una carena (similar a la de les figs. 16.1 i 18.2 de la fase III).

Com a greixera s'han reconegut els fragments de les figs. 6.1 i 8.1, de perfil idèntic al de la fig. 4.1 de la fase I. No sabem si seria aquest el seu ús, però hi ha paral·lels més tardans, atès que aquesta és una forma ben documentada al llarg dels segles XIV al XVI (Beltrán de Heredia, 1994: 119, fig. 65, i 1998: 192, lám. VIII, fig. 2), especialment amb el fragment de la fig. 6.1, que conserva una ansa de cinta realçada sobre el llavi i que reposa sobre la carena. D'aquesta, no en sabem el diàmetre, però pels altres dos exemplars esmentats podria ser força gran, entre 21,3 i 25,5 cm (fragment fase I). També és interessant obser-

9. Vidrat melat força espès només a l'interior i llavi.

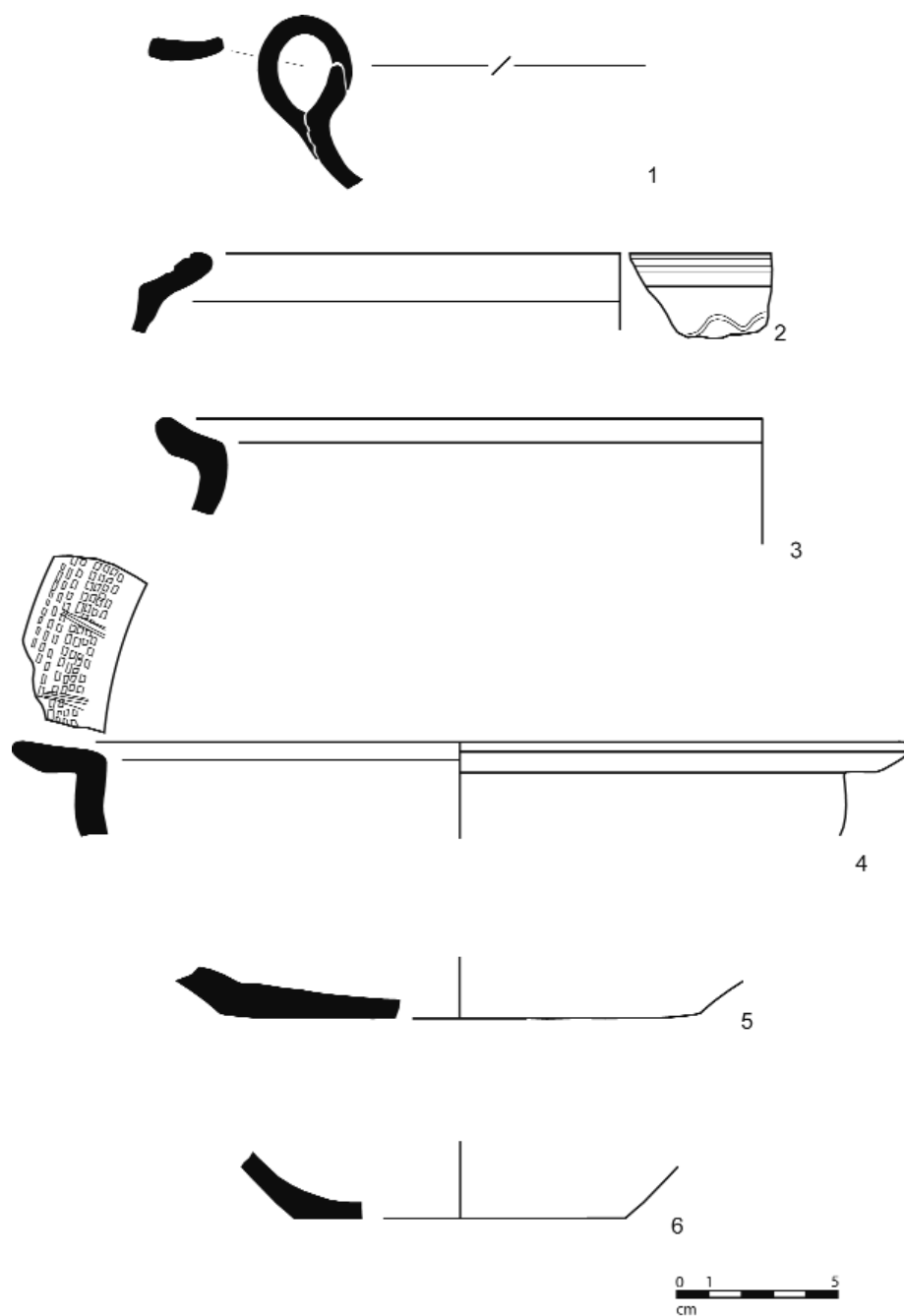

Fig. 6. Ceràmica grisa medieval de la fase II, que correspon a l'UE 266.

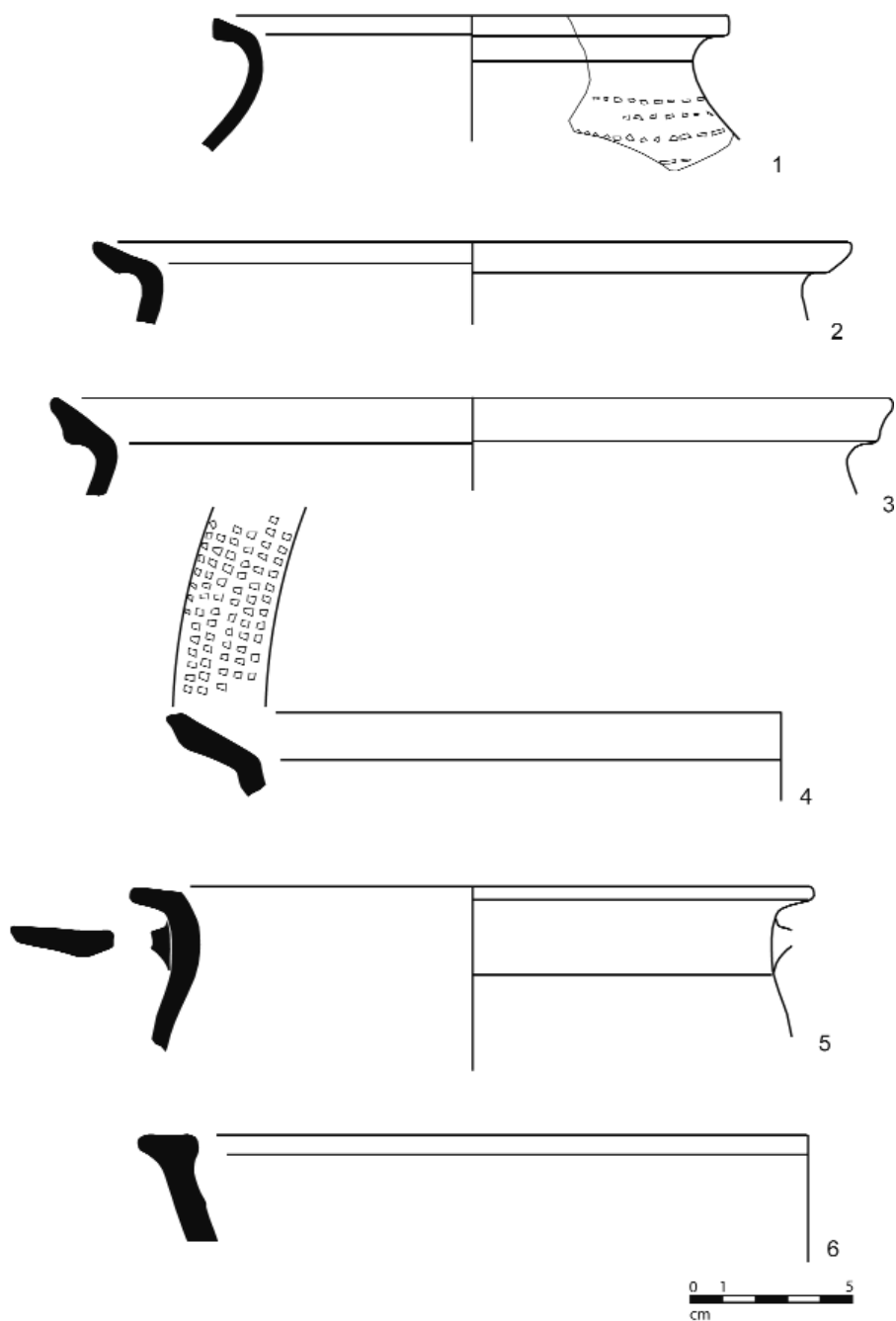

Fig. 7. Ceràmica grisa medieval de la fase II, que correspon a l'UE 271.

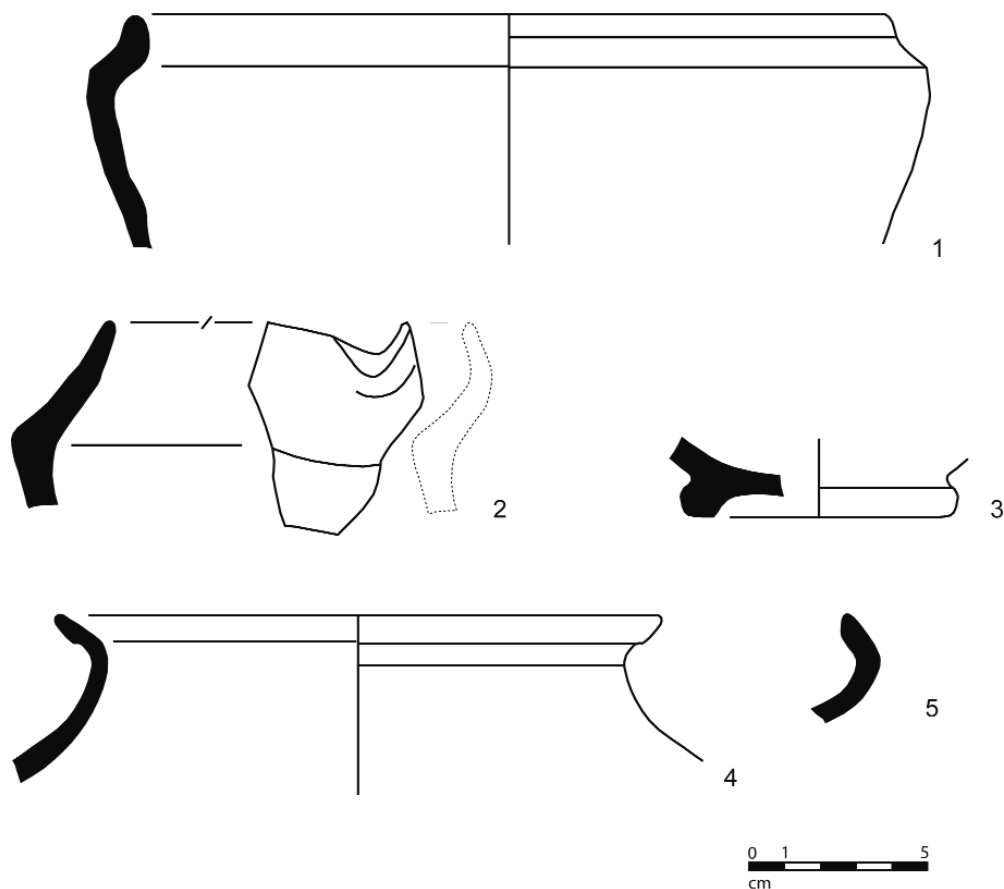

Fig. 8. Ceràmica de la fase II, que correspon a les UE 271 (1-2, grisa medieval, i 3, vidrada monòcroma), UE 272 (4, grisa medieval) i UE 273 (5, grisa medieval).

var que les tres són en pastes de color gris més clar que la resta del conjunt i que presenten indicis d'ús al foc. Molt similar, quant a la forma, hem d'esmentar el fragment de la fig. 8.2, de perfil amb carena més alta i restes d'un vessador, també amb indicis de cremat. Aquestes peces tenen un cert paral·lel amb un recipient trobat a les excavacions de la plaça Major de Sant Martí d'Empúries, en grisa comuna, d'uns 25 cm de diàmetre, que s'ha interpretat com a morter (Aquilué *et alii*, 1999: 445, fig. 371.2), tot i que, com veurem a la fase següent, aquest és més proper a les peces que presenten la vora inclinada cap a l'interior, amb acanalats a la part superior, com ara el fragment de la fig. 6.2, de 39 cm de diàmetre, però de perfil bombat. De fet, les vores de les suposades greixeres comentades abans tenen un perfil còncau.

Finalment, restaria per comentar un únic fragment de vidrada monòcroma, que correspon a una base anular, de 7,6 cm de diàmetre, amb vidrat de color melat, força espès a l'interior (fig. 8.3). Trobarem paral·lels d'aquesta base a la fase següent.

Conjunts ceràmics de la fase III (figs. 9 a 19)

En aquesta darrera fase, la més tardana del conjunt, observem un tret que marcarà la tendència general del segle XIV, el descens de les ceràmiques grolleres reduïdes, que aquí assoleixen un 71,30 % del total, acompanyat d'un augment de les comunes reduïdes, de pasta més fina, i un augment general de la resta de tipus ceràmics, sobretot les vidrades monòcromes, que en les fases anteriors eren pràcticament absents (taula 5). Creiem que aquestes observacions, juntament amb les dades arqueològiques de què disposem, i per la presència d'un nou tipus ceràmic decorat amb sanefes de rodeta impresa, ens poden situar ben bé a partir de final del segle XII-primer meitat del XIII, com argumentarem més endavant.

El tipus més representatiu continua essent el de les olles, però ara en menor grau, atès que la varietat formal és molt més destacada, més que a la fase anterior. Hi ha olles de format petit, entre 14,4 i 18 cm de diàmetre (figs. 9.2-4, 13.3 i 14.1-2), de vores exvasades, de perfil continu, llavis arrodonits o lleugerament bisellats, cos globular o sensiblement carenat i indicis de vessador (fig. 14.2), amb alguns exemplars decorats amb estries o també amb petites impressions (fig. 9.3). Així mateix hi ha olles de format més gran, de diàmetres entre 20 i 24 cm (figs. 9.1, 13.4 i 7, i 14.3). Pel que fa a les bases, suposadament planes, també trobem dues mides, la petita, de 9,3 a 13,8 cm de diàmetre (fig. 11.4 i 6, i 13.10), i la gran, de 20,2 a 22,7 cm (figs. 11.5 i 14.7).

Del mateix tipus d'olla petita hi ha alguns fragments de peces vidrades de cuina, de diàmetres entre 16 i 19,4 cm (figs. 12.1 i 18.6-7). No difereixen dels perfils de les olles grises; només un exemplar porta anses, just per sota del llavi (fig. 18.7), i un altre, indicis de vessador (fig. 12.1). La qualitat de pastes també és molt similar, però aquestes són oxidades i

Taula 5. Percentatges presencials de ceràmiques de la fase III.

FASE III	Nfrag.	%
COM-OXD	17	5,03
COM-RED	32	9,47
VID-MONO	28	8,28
VID-CUINA	20	5,92
GROLL-RED	241	71,30
TOTAL	338	100,00

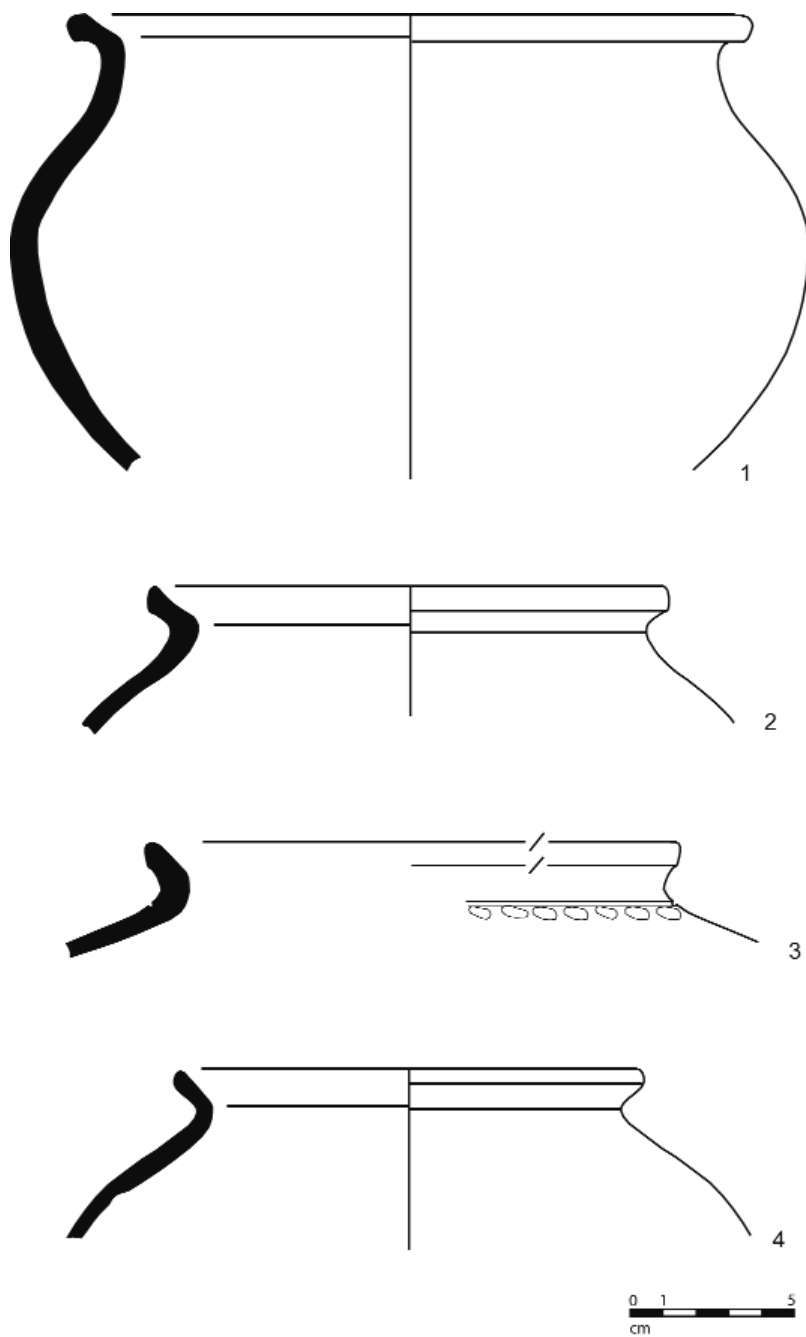

Fig. 9. Ceràmica grisa medieval de la fase III, que correspon a l'UE 248.

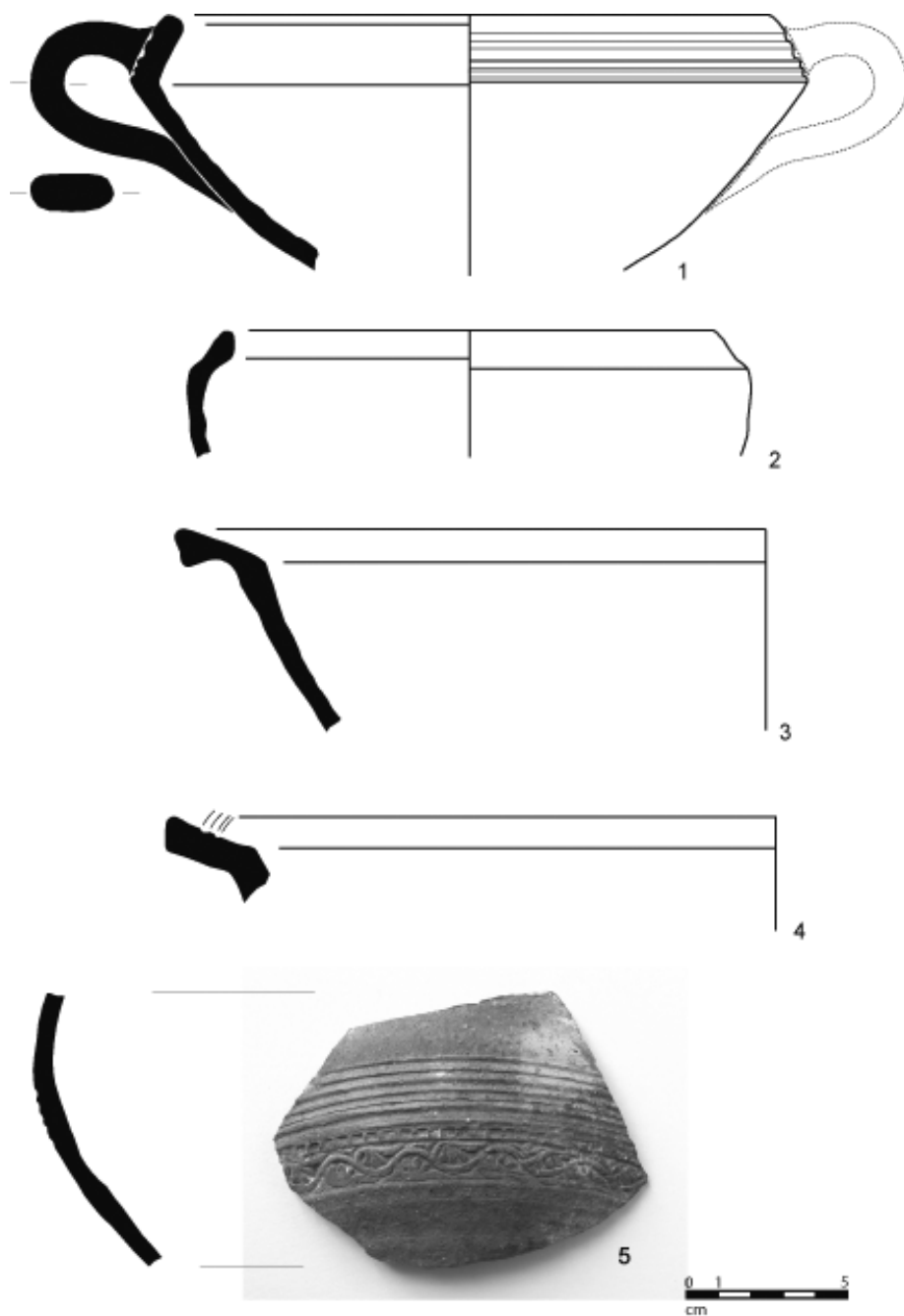

Fig. 10. Ceràmica grisa medieval de la fase III, que correspon a l'UE 248.

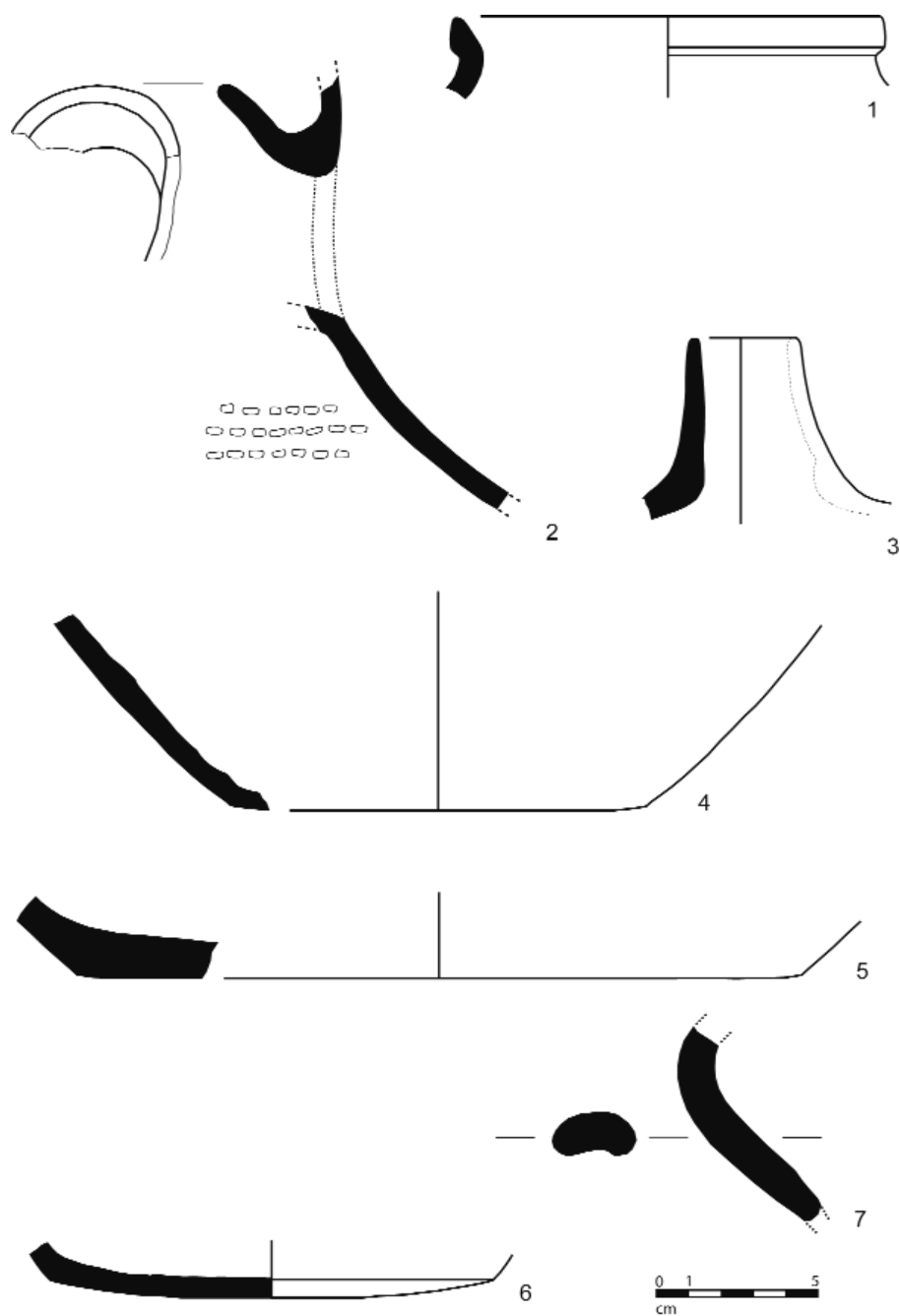

Fig. 11. Ceràmica grisa medieval de la fase III, que correspon a l'UE 248.

presenten un acabat vidrat a l'interior, fins al llavi, que varia d'un color melat a melat-verdós, en alguns casos espès, en altres més malmès, que es desfà, poc cobrent, potser a causa del producte que contenia.

La segona forma més representativa entre les grises és aquella que en la fase anterior s'ha descrit com a greixera, però de la qual no descartem un ús com a cassola. Com a la fase anterior, trobem dues variants de vores, les de perfil còncau i les de perfil recte, amb acanalats. De la primera variant tenim dos exemplars (figs. 10.2 i 15.5; d'idèntic perfil a les de la fase II, figs. 4.1 i 8.1), d'un dels quals només s'ha pogut calcular el diàmetre, 15,4 cm, més petit que els vasos de la fase anterior. Pel que fa a la segona variant de vora, tenim tres exemplars, dos amb anses aplicades sobre la carena (figs. 10.1 i 13.6), de diàmetres molt diferents, 19 i 34,8 cm, cosa que podria denotar dos formats; i un sense indicis d'ansa (fig. 15.4). És aquest darrer exemplar el que té paral·lels més propers al morter localitzat al fons del fossat del castell medieval d'Empúries (Aquilué *et alii*, 1999: 445, fig. 371.2).

Possiblement de servidores en ceràmica grisa serien els fragments de vora de les figs. 10.3-4, 15.6-7 i 17.3. Es tracta de grans plats, d'entre 27 i 38 cm de diàmetre de vora, aquesta girada, plana o lleugerament convexa, i amb el cos bombat, alt, i pot aparèixer decorada, en un cas amb estries (fig. 10.3) i en un altre amb decoració impresa a rodeta (fig. 17.3). Ens restaria esmentar dins aquest conjunt una peça singular, gran, de 50 cm de diàmetre, que podria fer unes funcions similars a la de servir menjar a taula, la qual ens apareix decorada a l'interior amb un peix esgrafiàt (fig. 16), fet que potser estaria relacionat amb el seu ús. La seva vora és aixafada, de llavi pla, i el perfil bombat amb carena poc marcada a l'interior; aquesta forma no difereix gaire del fragment en vidrada monocroma de la fig. 18.2. A l'exterior està decorada amb línies paral·leles de quadrets impresos a rodeta, motiu molt característic entre els exemplars estudiats a Castelló.

Una forma que ens apareix i de la qual no tenim cap exemple en les fases anteriors, cosa que no vol dir que no n'hi hagués, són les gerres amb vessador o broc. Seria el cas del fragment de cos amb ampli vessador inclinat cap amunt, en direcció a la vora (fig. 11.2), sobre el qual podem establir comparacions amb les gerres de cos bitroncocònic trobades a Barcelona, més tardanes, del tipus IV (Beltrán de Heredia, 1998: 189, làm. VII, fig. 6). El broc de la fig. 11.3, en canvi, es podria equiparar al de les gerres del tipus III, aplicat de forma vertical, prop de la vora, sobre la carena, en gerres de cos globular o obeses (Beltrán de Heredia, 1994: 52, 125, fig. 79, i 1998: 189, làm. VII, fig. 5), gerres de les quals només se sap que foren produïdes en ceràmica grisa (Beltrán de Heredia, 1998: 191). Aquestes gerres tenen unes vores relativament estretes, similars a les de la fig. 11.1, de 13,4 cm de diàmetre, o de la fig. 13.8, de 16,8 cm.

En darrer terme ens restaria comentar les formes minoritàries, com ara unes possibles paelles (fig. 15.1-2), de 19 i 20 cm de diàmetre; un bol o escudella, de 18,2 cm (fig. 15.3); i un pot, amb restes de cremat en superfície, sense vora, llavi pla i parets inclinades, de 21,2 cm (fig. 13.5).

Quant a la vidrada monocroma, cal comentar la presència de dues vores molt fragmentades de gibrells, entre 42 i 50 cm de diàmetre (figs. 13.1 i 18.3, respectivament), amb

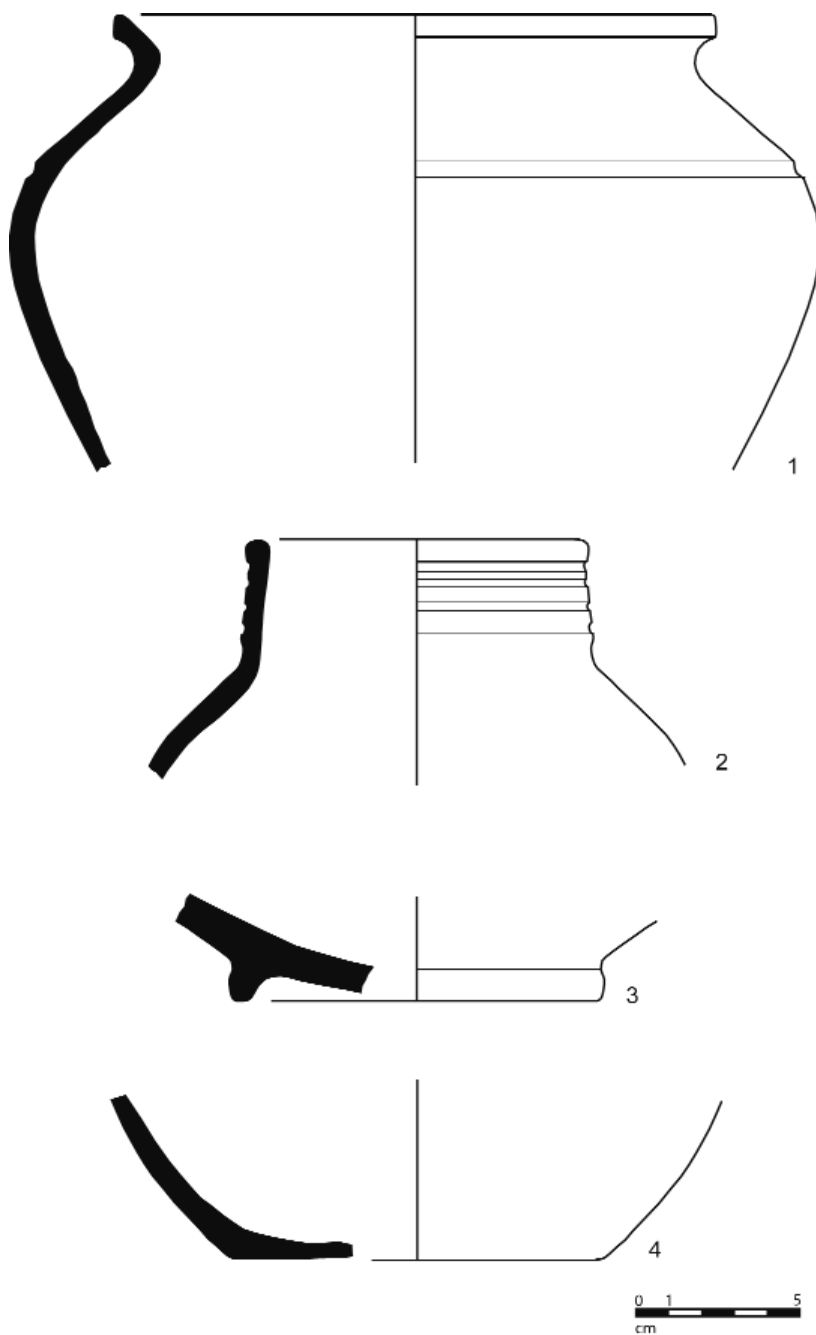

Fig. 12. Ceràmica de la fase III, que correspon a la UE 248 (1, vidrada de cuina, i 2-4, vidrada monòcroma).

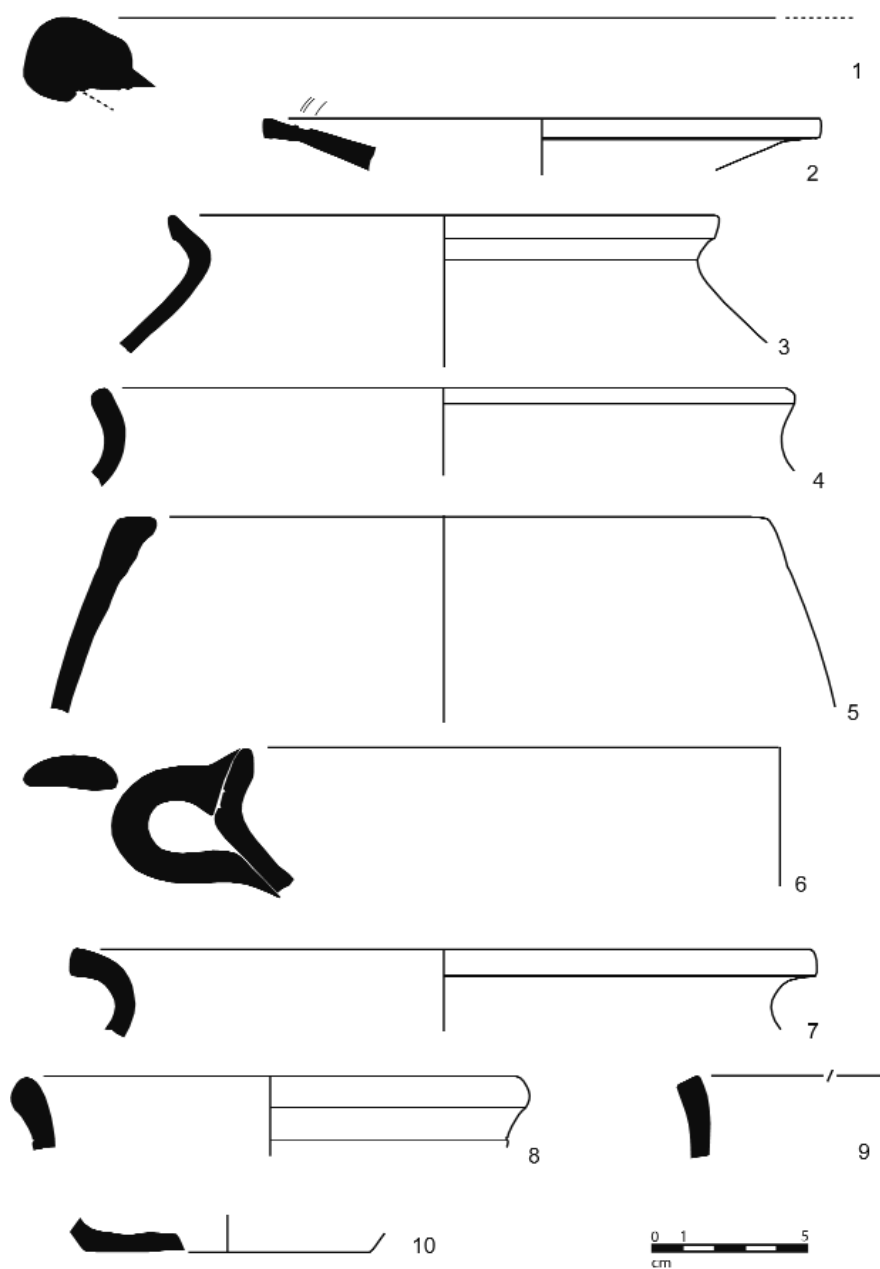

Fig. 13. Ceràmica de la fase III, que correspon a les UE 241 (1-2, vidrada monòcroma, i 3-6, grisa medieval) i UE 268 (7-10, grisa medieval).

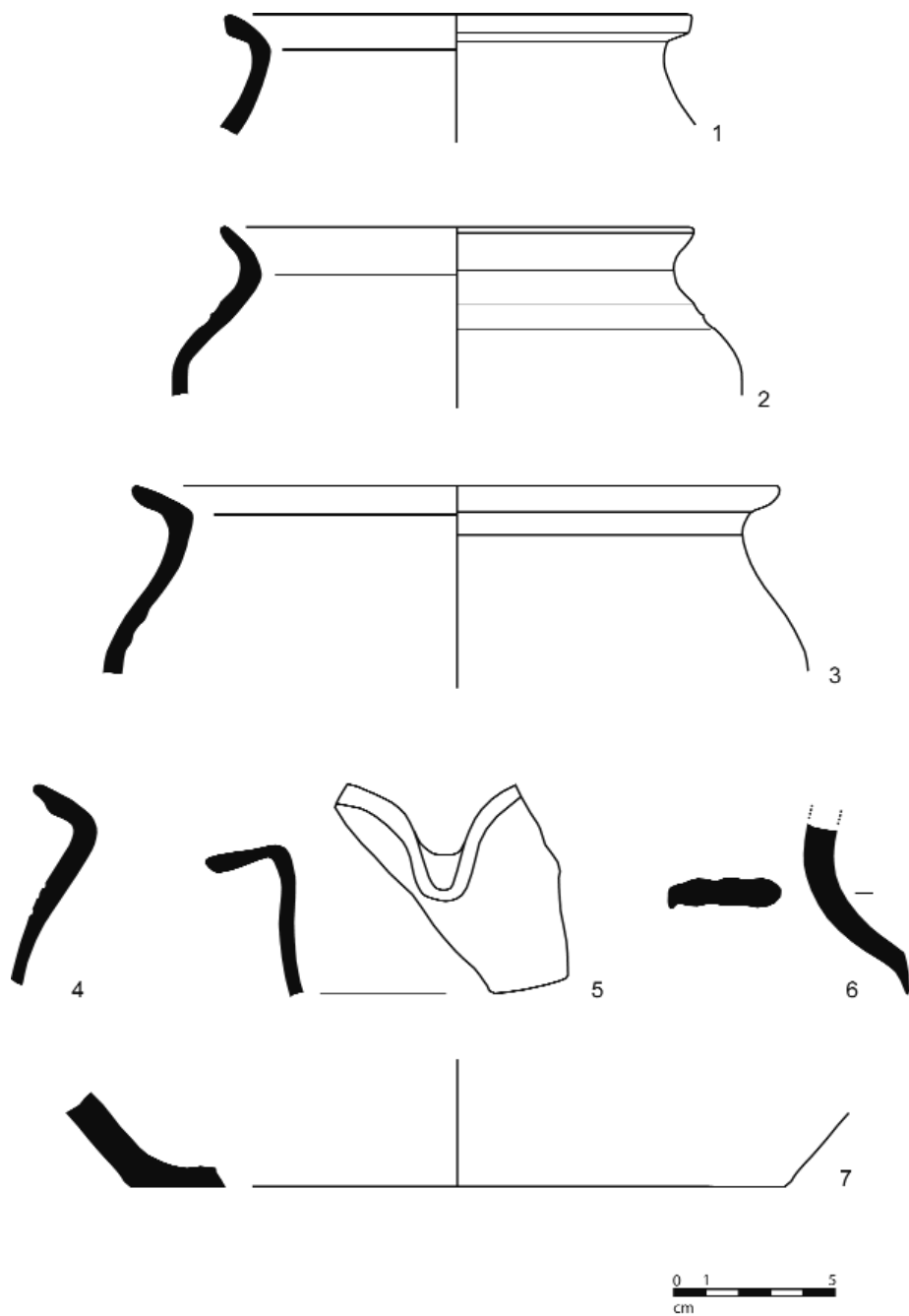

Fig. 14. Ceràmica grisa medieval de la fase III, que correspon a l'UE 58.

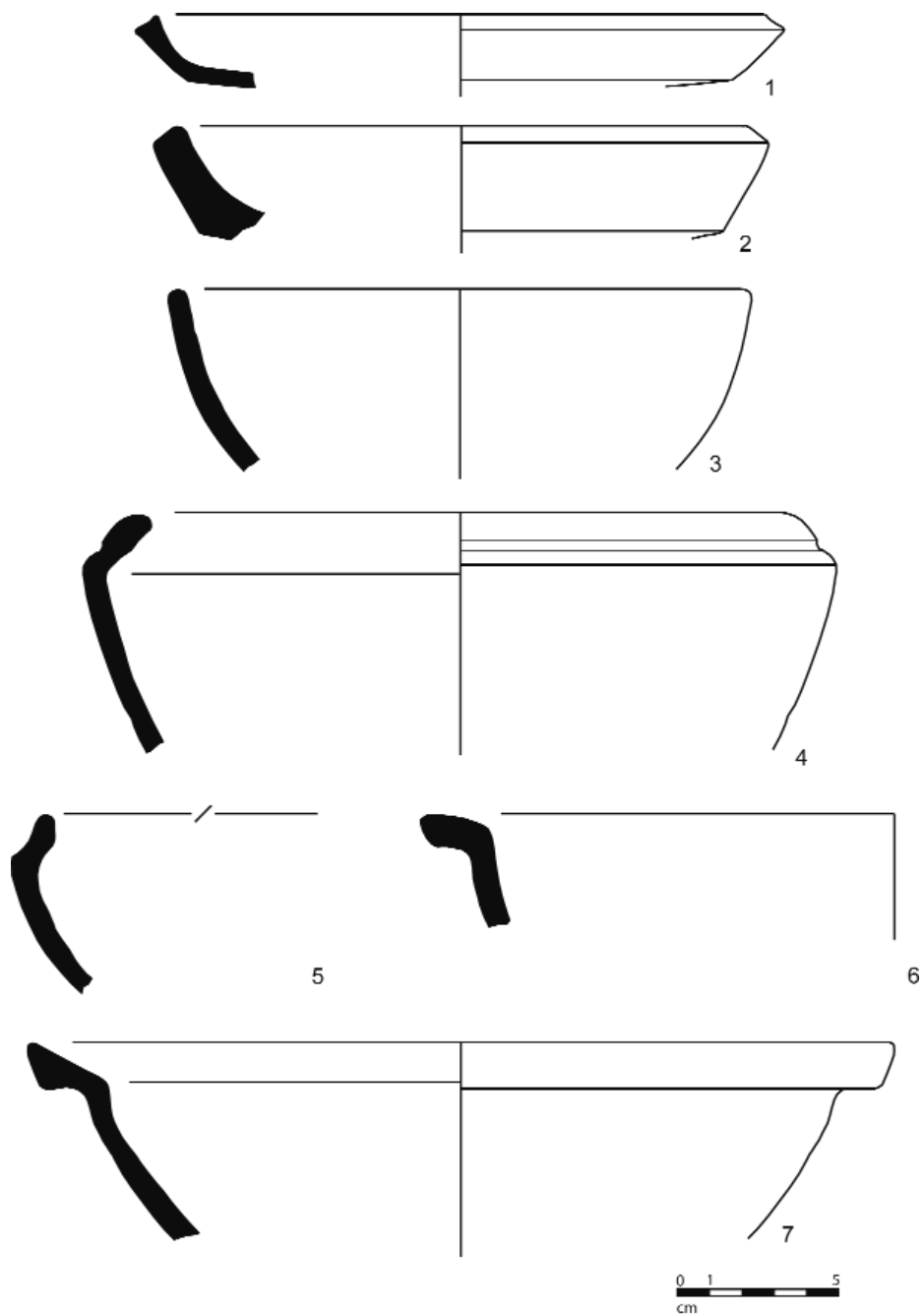

Fig. 15. Ceràmica grisa medieval de la fase III, que correspon a l'UE 58.

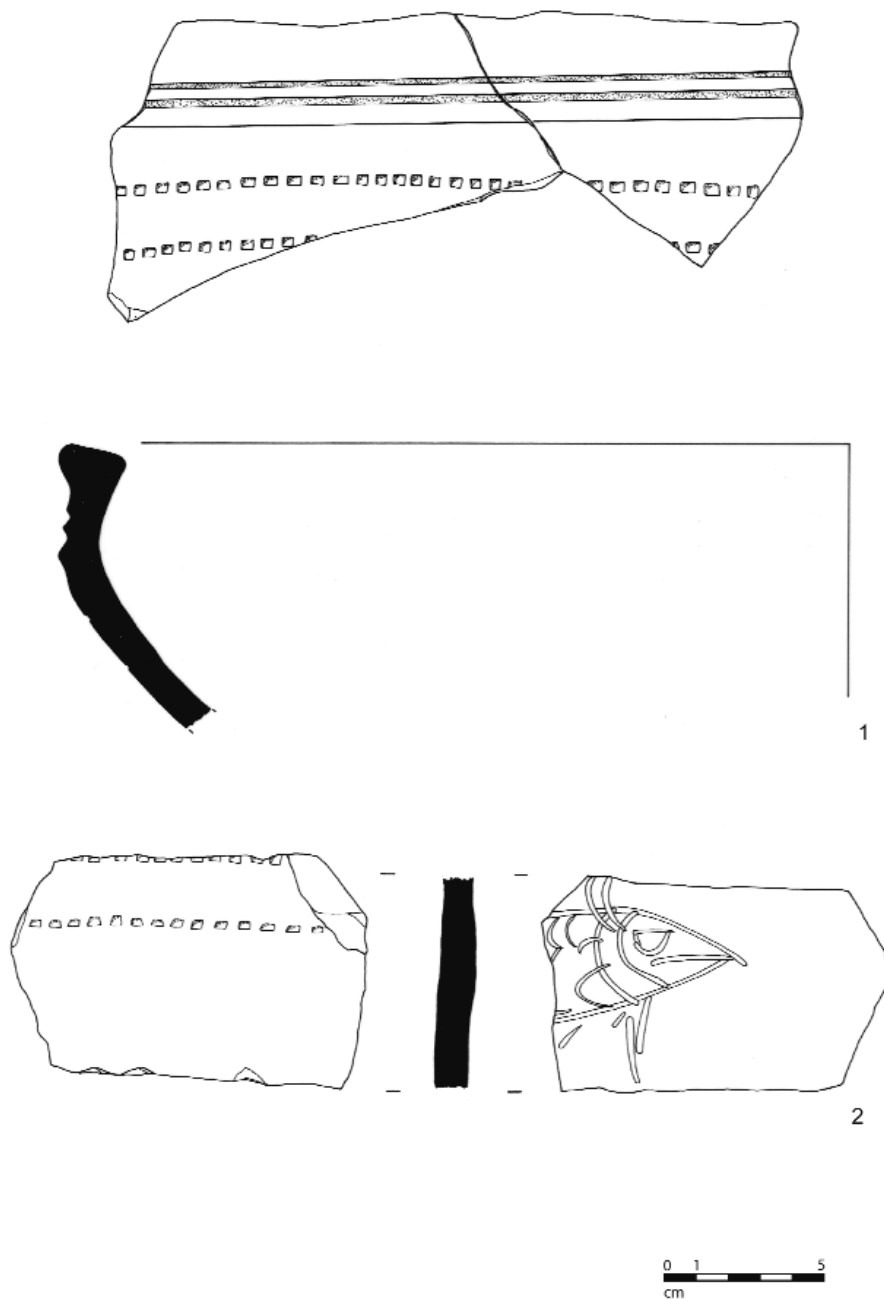

Fig. 16. Ceràmica grisa medieval de la fase III, que correspon a l'UE 58.

vidrat melat a l'interior i fins el llavi, que tenen un paral·lel evident en la vora trobada a l'estrat inferior del fossat del castell d'Empúries (Aquilué *et alii*, 1999: 444, fig. 370.1), també amb vidrat de color melat a l'interior. De vaixel·la de taula, se n'ha d'esmentar un petit plat, de 18 cm de diàmetre, poc fondo, sense vora i llavi aplanat, amb un vidrat melat-verdós només a l'interior i fins el llavi (fig. 13.2), com també un altre plat més gran o servidora, de 26,5 cm de diàmetre, amb el llavi aixafat i perfil carenat, vidrat melat a l'interior (fig. 18.2), en relació amb el qual hem trobat paral·lels similars al fossat del castell d'Empúries, per bé que en ceràmica grisa (Aquilué *et alii*, 1999: 445, fig. 371.3). Finalment, hi ha un bol, de 13,7 cm de diàmetre, perfil còncav, amb el llavi aixafat, i vidrat melat a l'interior, fins al llavi (fig. 18.1).

Ceràmica decorada a rodeta impresa de la fase III

Hem volgut deixar per al final aquest tipus ceràmic, que creiem que és determinant per a definir el període de final del segle XII i bona part del XIII. D'entrada, hem de dir que es reconeix per la decoració que presenta, una sanefa impresa amb rodeta, que pot aparèixer sola o bé acompanyada de línies paral·leles de petits quadradets, també impresos a rodeta. És un tipus del qual ja férem especial esment a partir de la troballa dels fragments localitzats a l'excavació de la Presó Vella (Puig i Teixidor, 1997a i 1998b), dels quals coneixíem uns paral·lels idèntics, aquests però en ceràmica de pasta calcària, procedent dels tallers de Marsella del segle XIII (Marchesi, Thiriot i Vallauri, 1997: 295, fig. 263). Tot i que aquesta decoració ens apareix aplicada majoritàriament sobre gerres, just sobre la part més ampla de la panxa, també la trobem en altres formes, com ara servidores, sobre la vora (figs. 10.5 i 17).

Als nivells corresponents a la fase III només ens apareixen exemplars de la sanefa de palmes invertides (figs. 10.5 i 17.1-2), mentre que en estrats de fases posteriors, bàsicament en contextos entre el final del segle XIII i primer terç del XIV, ja probablement com a material residual, es dona una major varietat de motius. És possible que la sanefa de palmes invertides pugui ser la més antiga, que apareixeria ja a final del segle XII. De fet, aquest és un motiu decoratiu de llarga tradició, des del període visigòtic fins a època alt-medieval, que trobem en pintures, miniats, teixits o gerres litúrgiques de bronze, per exemple. Un paral·lel d'aquesta sanefa el tenim al fossat del castell d'Empúries, també aplicat sobre la carena d'una olla (Aquilué *et alii*, 1999: 444, fig. 370.6).

Als estrats més tardans, posteriors a l'amortització del cementiri medieval, en contextos ceràmics de verd i manganès, és a dir, a partir de final del segle XIII, trobem una altra sanefa, decorada amb aspes entre línies paral·leles (fig. 17.3; hi ha altres dos fragments informes amb la mateixa decoració); aquest és un motiu que també apareix a Sant Martí d'Empúries als nivells del fossat del castell (Aquilué *et alii*, 1999: 430, fig. 355, i 444,

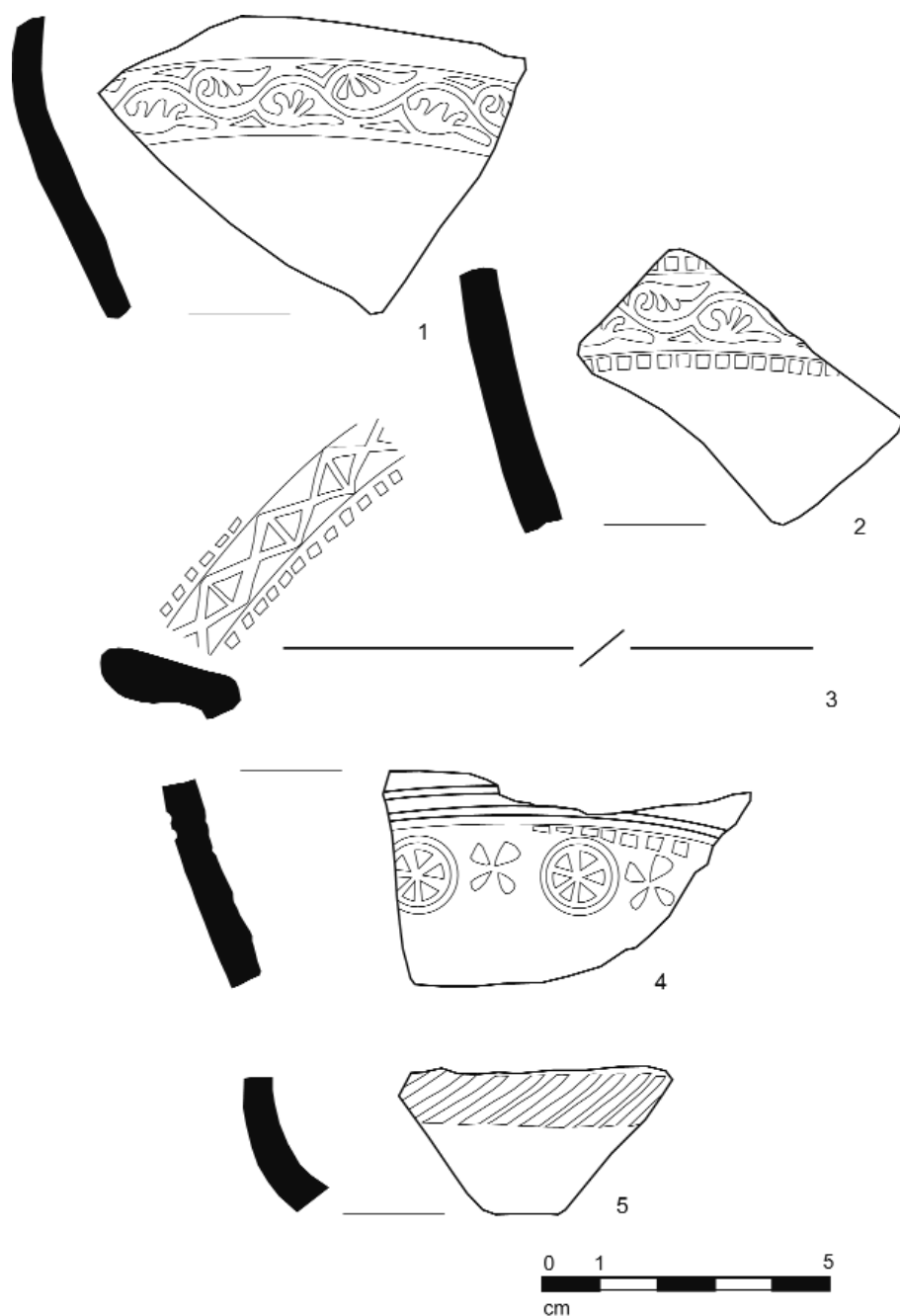

Fig. 17. Ceràmica grisa medieval de la fase III i posteriors decorades a rodeta impresa.

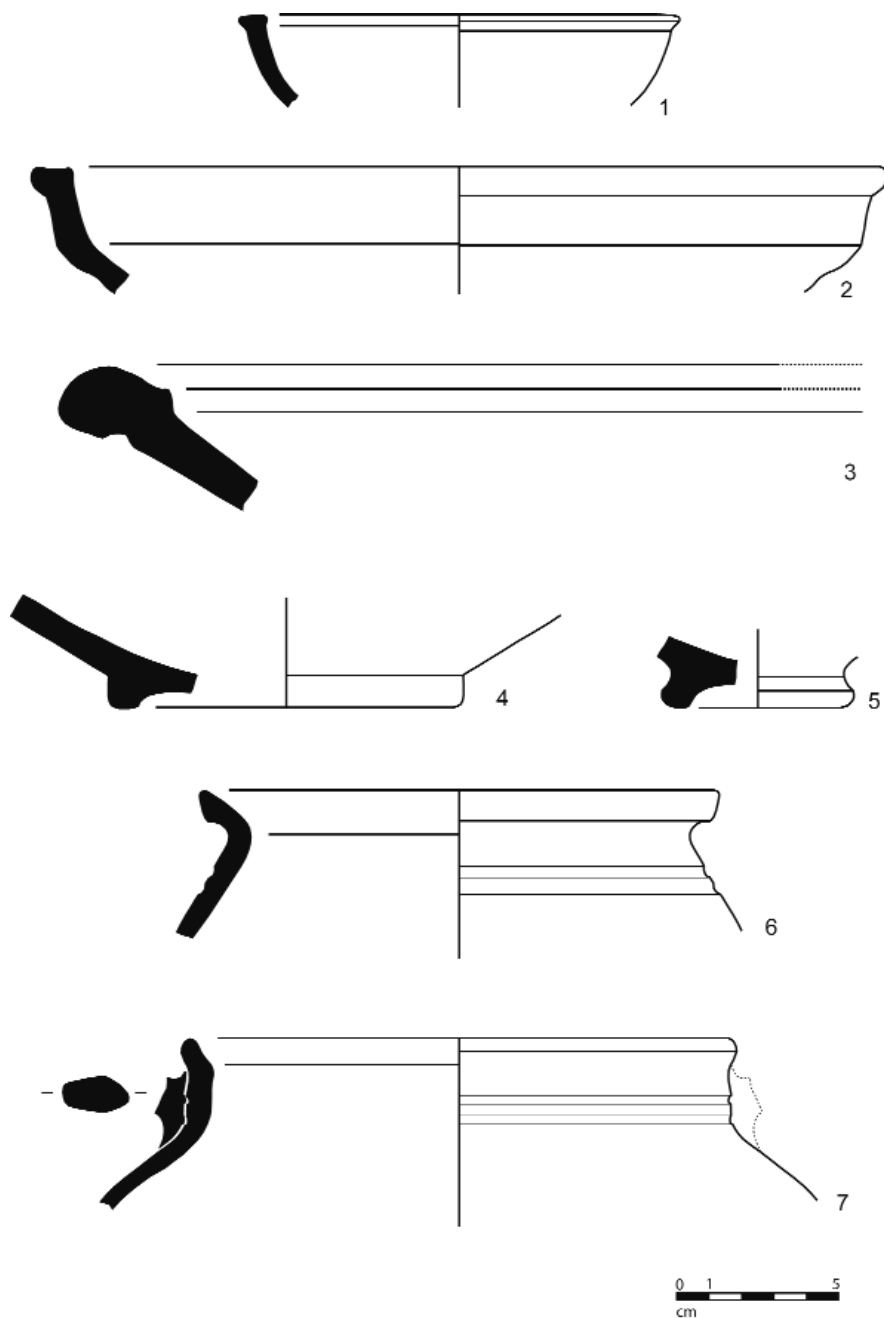

Fig. 18. Ceràmica de la fase III, que corresponen a l'UE 58 (1-5, vidrada monòcroma, i 6-7: vidrada de cuina).

Fig. 19. Discs de pedra i ceràmica, possiblement utilitzats com a contrapesos de telers o fusos de filar i fitxes de joc.

fig. 370.5), aquí en una olla, mentre que l'exemple de Castelló és sobre una vora d'un plat-servidora. En segon lloc, cal comentar un altre motiu, inèdit, que combina flors de 6 pètals dins d'un cercle amb flors de quatre pètals sense emmarcar (fig. 17.4) i, finalment, una sanefa simple de bandes obliqües, paral·leles (fig. 17.5).

Tot i que hi hagi una major varietat de motius, en aquests nivells tardans la presència d'aquestes ceràmiques sobre el total recuperat se situa només entre l'1,72 % de la Presó Vella i el 3,19 % de la plaça de Jaume I, per sota del 4,52 % de la Presó Vella i el 6 % de

la plaça de Jaume I¹⁰ dels nivells més antics, de la fase III, fet que indicaria un descens progressiu a mesura que avança el segle XIII.

Pel que fa al motiu de reompliment o acompanyament d'aquestes sanefes, les bandes de línies paral·leles de successius petits quadrets, hem de destacar que ja ens hi apareix a les primeres fases; de fet, a Sant Martí d'Empúries el localitzen sobre una olla en un estrat del segle X (Aquilué *et alii*, 1999: 440, fig. 366.14). És un motiu corrent i recurrent, simple, que s'aplica normalment fent bandes amples de línies paral·leles (fase I, fig. 3.6; fase II, figs. 5.4-5, 7.1 i 4, i fase III, figs. 11.2 i 16.1) o, també, en una línia en ziga-zagues (fase II, fig. 5.7).

Conclusions

A tall de conclusió podem reunir algunes idees que ja hem anat apuntant al llarg del text. En primer terme, que les fases I i II, les més antigues, que estan associades als nivells d'abocament de terres dins el fossat del castell, es daten abans de l'aparició de la ceràmica decorada a rodeta; en conseqüència, abans de final del segle XII-principi del XIII. En aquests moments és quan es comença a amortitzar l'antic recinte emmurallat del puig del Mercadal, atès que deixa de ser útil, en quedar absorbit i diluït, a causa del creixement demogràfic de la vila, dins l'ampliació del nou perímetre emmurallat baix-medieval (fig. 1).

La fase III, la més recent, correspon a l'amortització dels fossats i a la preparació del sòl per a una nova ocupació, amb restes constructives en el subsòl de la Presó Vella i amb una necròpolis a la zona de la plaça de Jaume I. Per a aquesta fase disposem d'una excel·lent datació radiocarbònica per a una de les restes humanes del cementiri, que, com hem dit, ens situa entre la segona meitat del segle XII i la primera del XIII. Si hi afegim el fet de l'aparició de la ceràmica decorada a rodeta, podem centrar la cronologia entre la fi del segle XII i la primera meitat del XIII, sense arribar a la fi d'aquest segle, que és quan comencen a aparèixer les ceràmiques en verd i manganès, totalment absents als nivells de la fase III.

Pel que fa al conjunt de formes, hem determinat que les fases I i II presenten una menor varietat, que va augmentant a mesura que avança el segle, amb un predomini aclaparador de les ceràmiques grolleres reduïdes. La forma dominant en aquest període són les olles, amb dos formats diferenciats, les petites, entre 12,4 i 18,3 cm, i les grans, entre 20,7 i 38 cm. Una altra de les formes més representatives és aquella que hem descrit com a greixera, amb dues variants de vora, la de perfil còncav i la de perfil inclinat. La primera apareix ja a la fase I, mentre que la segona ho fa a partir de la fase II, per bé que totes

10. Els percentatges augmenten sensiblement, si comparem aquest tipus decoratiu dins del conjunt de ceràmiques grolleres reduïdes. Als nivells del segle XIV, va d'un 2,92 % a la Presó Vella fins a un 5,12 % a la plaça; als del XIII, 6,25 % a la Presó i 6,82 % a la plaça.

dues continuen al llarg de la fase III. En una posició semblant tindríem les servidores, també amb dos tipus de vora, la plana oberta cap a l'exterior i la de llavi aixafat, les primeres més petites que les segones, de 28/38 cm contra 42 cm.

A partir de la fase III augmenten considerablement les formes, amb un descens notable de les ceràmiques grolleres i un augment considerable de les comunes reduïdes i de les vidrades monocromes. Encara l'olla és la forma dominant, també amb dues mides. També hi trobem els dos tipus de greixeres, les de vora de perfil còncav, més petites, i les de perfil de vora inclinat, decorada amb acanalats, que són més grans; i el mateix tipus de servidores, a més de gerres, paelles, bols i pots, aquests amb una representació molt minoritària. Entre les vidrades monocromes disposem d'un repertori de recipients per al servei de taula, bols, plats i servidores, juntament amb gibrells.

El que ens restaria valorar és la procedència d'aquestes ceràmiques. Sabem, per anàlisis i proves experimentals fetes recentment, que Castelló disposa d'argila apropiada per a fer ceràmica. Aquesta es concentra en diferents punts de la vila¹¹ i, fins no fa gaire anys, encara es destinava a la fabricació de material de construcció, sobretot rajoles. A l'època medieval i moderna hi ha un topònim interessant a la vila, que fa referència al clot dels Ollers, que ens indicaria un lloc d'extracció d'argiles situat a l'exterior del recinte emmurallat baix-medieval, a l'est, prop del cementiri jueu; a ponent de la vila, hi ha un altre topònim significatiu, els Terrers, on sembla que es va extreure material per a obra de construcció. Seria interessant fer anàlisis químiques comparatives i poder determinar si algunes de les produccions a què ens hem referit podrien haver estat fetes per tallers locals.

11. De fet, la vila de Castelló es fonamenta sobre un substrat d'argiles, de bona qualitat plàstica, de les quals hem extret mostres per fer pràctiques de tornejat i de cuïta.

Texte abrégé

Les fossés du château de Castelló d'Empúries (Alt Empordà, Girona). Un ensemble céramique du XIIe et XIIIe s.

Le mobilier céramique objet de cette étude provient des campagnes de fouilles archéologiques réalisées en 1996 et 2002-2003 à l'emplacement du premier château des comtes d'Empúries, qui se trouve à l'intérieur de l'enceinte du *puig du Mercadal*, dans l'actuelle ville de Castelló d'Empúries (Alt Empordà) (fig. 1). Les deux chantiers de fouille, éloignés de 60 m, dévoilent le fossé du château et de l'enceinte (fig. 2 : Zone A, édifice au Presó Vella ; Zone B, la place de Jaume I).

Ce lot céramique comporte des céramiques inédites. Il est à rattacher aux dernières années de fonctionnement du château, entre les XIIe et XIIIe siècles, époque d'essor de *vila Castilione*, capitale du comté d'Empúries. Les seuls éléments de comparaison, peu nombreux, proviennent des sites de Sant Martí d'Empúries et Peralada, situés à proximité de Castelló (Llinàs et alii, 1998, et Aquilué et alii, 1999).

Du château, démantelé en 1336 par ordre du comte Pere I d'Empúries, les seuls vestiges localisés sont : des creusements dans l'argile du substrat, interprétés comme faisant partie du fossé, une grande citerne, des restes du rempart et une nécropole. Le comblement du fossé a fourni le matériel étudié. Ce remplissage témoigne d'une séquence stratigraphique comportant 4 phases. La couche plus ancienne (phase I) est celle qui se trouve en contact avec le profil de fossé. Suivent deux niveaux de remblai (phase II et III), caractérisés par du mobilier abondant. L'ensemble est scellé par un niveau d'occupation (phase IV). Cette dernière phase est caractérisée par un mur dans la zone A et une nécropole dans la zone B.

Le cimetière continue au-delà des limites d'intervention. Deux des trois tombes découvertes ont été fouillées. Il s'agit de fosses simples creusées dans l'épaisseur de la couche III et orien-

tées est-ouest. Chaque une contient un individu adulte de sexe masculin en position décubitus dorsal, tête à l'ouest. L'analyse C14 de l'échantillon prélevé sur une des inhumations a permis d'établir une datation *antequem* pour le mobilier céramique: entre la moitié du XIIe et la moitié du XIIIe siècle.

Pour l'ensemble, la céramique la plus abondante est la grise médiévale (GROLL-RED) qui représente 78,37 % du total. Suivent la céramique commune grise (COM-RED) et de façon très minoritaire la céramique vernissée monochrome (VID-MONO), la commune oxydée (COM-OXD) et la poterie vernissée de cuisine (VID-CUINA) (table 1).

Si on compare le mobilier issu de ces niveaux antérieurs au milieu du XIIIe siècle à celui du plein XVe siècle du même site (table 2), l'on observe une baisse importante du GROLL-RED (45,77 %). Cela peut être expliqué par l'augmentation spectaculaire du COM-RED et l'apparition de la céramique vernissée fine, dont la verte et brune.

Le pourcentage le plus élevé en céramique fine se trouve dans les niveaux les plus anciens, ceux de la phase I (table 3), avec une forme très abondante: les marmites de cuisine de bords ouverts, profil continu et corps globulaire, en deux tailles (figs. 3.1-3, 4.2 et 4.5). Il est possible que certains vases aient été munis d'un bec verseur et aient eu un fond plat. Les mêmes marmites ont été fabriquées en céramique vernissée de cuisine (fig. 4.3). Parmi les autres formes de cuisine des casseroles comme celles de la fig. 3.4 et fig. 4.1, la première ayant un profil similaire aux couvercles gris du type Ier de Paterna (Mesquida, 1998: 128 et 131, pl. II-3; 129 et 136, pl. VII-5 à 7).

Les céramiques grises sont majoritaires dans les phases I et II. Toutefois cette dernière phase

montre un accroissement remarquable des communes à pâte réductrice (table 4), ce qui caractérisera le ^{xiii}e siècle.

Quant aux formes, les marmites continuent à être les plus courantes, en deux tailles (figs. 5.1-4, 7.1 et 8.4-5, les petites; figs. 6.3 et 7.2-3, les plus grands). Une d'entre elles conserve l'attache d'anse (fig. 7.5). La variété des formes est maintenant plus grande: les *servidores* (fig. 5.7, 6.4 et 7.4; outre un exemplaire avec des parallèles dans la phase suivante, cet de la fig. 7.6), et les *greixeres* (fig. 6.1 et 8.1-2, identiques à la fig. 4.1 de la phase I), dont des exemples sont connus à Sant Martí d'Empúries (Aquilué *et alii*, 1999: 445, fig. 371). À noter également un seul individu de céramique vernissée monochrome à fond annulaire (fig. 8.3).

Le *corpus* de la phase III est plus varié en ce qui concerne aussi bien les formes que les types céramiques. La céramique grise est toujours majoritaire (71,30 %). Cependant les céramiques communes à pâte réductrice augmentent et la céramique vernissée monochrome apparaît en force (table 5). Celle-ci est majoritaire en couleur mûlât et mûlât / vert, la glaçure appliquée seulement à l'intérieur. Les marmites grises sont abondantes, toujours en deux formats (figs. 9.2-4, 13.3 et 14.1-2, les petites; figs. 9.1, 13.4 et 7, et fig. 14.3, les plus grands). D'autres exemplaires sont en céramique vernissée de cuisine (figs. 12.1 et 18.6-7). Il existe aussi la forma *greixera*, peut-être casserole, avec le bord à profil concave (figs. 10.2 et 15.5) ou à profil plat décoré de stries (figs. 10.1 et 13.6) et la forme *servidora* (figs. 10.3-4, 15.6-7, 16 et 17.3).

Une forme nouvelle est celle de la cruche avec bec verseur (figs. 11.2 et 11.3), peut-être avec de bords similaires à ceux des fig. 11.1 ou 13.8, si nous nous rapportons à des exemples connus. À noter également la présence de poêles (fig. 15.1-2), d'une coupelle (fig. 15.3) et d'un pot avec les parois inclinées vers l'intérieur (fig. 13.5).

La variété typologie des céramiques vernissées monochromes ne cesse d'augmenter, avec la présence de bassines (figs. 13.1 et 18.3), un plat (fig. 13.2), une *servidora* (fig. 18.2) et une coupe (fig. 18.1).

La céramique qui caractérise cette phase est celle décorée avec de bandes imprimées à molette. Elles décorent des marmites et des *servidores* en céramique grise. Nous avons déjà signalé la présence de ces céramiques grises ornées de bandes imprimées à la molette dans de travaux précédents (Puig et Teixidor, 1997a et 1998b). Ce type de céramique n'était connu, auparavant, qu'aux alentours de Marseille mais en céramique à pâte oxydée (Marchesi, Thiriot et Vallauri, 1997: 295, fig. 263). Le décor le plus ancien est celui des bandes comportant un motif de palmiers invertis (figs. 10.5 et 17.1-2). Il n'apparaît que dans la phase III. Des motifs décorés à la molette apparaissent dans de niveaux postérieurs, de la fin du ^{xiii}e siècle, associés à la céramique verte et brune. Les motifs à molette comportent des croix entre des lignes parallèles (fig. 17.3), des fleurs de six pétales dans de cercles avec des fleurs de 4 pétales (fig. 17.4) ou des lignes obliques parallèles (fig. 17.5). Les bandes imprimées peuvent apparaître seules ou, plus habituellement, entre lignes de petits carrés appliqués à la molette. Ce dernier motif est ancien et courant et on le retrouve déjà dans des phases précédentes sous la forme d'une succession des lignes, soit en zigzag.

Prochainement nous allons nous investir dans la recherche d'éventuels ateliers céramiques et fours de l'époque à Castelló d'Empúries. Des essais expérimentaux que nous avons mené ont montré que l'argile du substrat est très apte pour cet artisanat. On connaît l'existence au ^{xvii}e siècle des carrières d'extraction d'argile et des industries de céramique pour la construction, peut être avant. Des analyses chimiques comparatives pourraient, éventuellement, identifier des productions locales.

Bibliografia

AQUILUÉ, X., BURÉS, L., BUXÓ, R., CASTANYER, P., ESTEBA, J., FERNÁNDEZ DE LA REGUERA, A., PONS, E., SANTOS, M., SOLÉ, J. i TREMOLEDA, J., 1999, *Intervencions arqueològiques a Sant Martí d'Empúries (1994-1996). De l'assentament precolonial a l'Empúries actual*, Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries, Monografies Emporitanes 9, Girona.

BELTRÁN DE HEREDIA, J., 1994, Terminologia i ús dels atuells ceràmics de cuina a la baixa Edat Mitjana, *Del rebost a la taula. Cuina i menjar a la Barcelona gòtica. Catàleg*, Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 46-58.

BELTRÁN DE HEREDIA, J., 1998, Tipologia de la producció barcelonina de ceràmica comuna baix-medieval: una proposta de sistematització, *Ceràmica Medieval i Postmedieval. Circuits productius i seqüències culturals*, Monografies d'Arqueologia Medieval i Postmedieval 4, Publicacions Universitat de Barcelona, Barcelona, 177-204.

MARCHESI, H., THIRIOT, J. i VALLAURI, L., 1997, *Marseille, les ateliers de potiers du xiiiè s. et le quartier Sainte-Barbe (vè-xviiè s.)*, Documents d'Archéologie Française (dAF), París.

MESQUIDA, M., 1998, La ceràmica gris de los alfares de Paterna: tipologia, *Actas das 2as. Jornadas de Ceràmica Medieval e Pós-medieval 1995*, Câmara Municipal de Tondela, 127-136.

LLINÀS, J., MERINO, J., MIRÓ, M., MONTALBÁN, C., PALAHÍ, L. i SAGRERA, J., 1998, La Peralada ibèrica i medieval segons l'arqueologia. Les excavacions de 1989 a 1995, *Monografies Empordaneses 4*, Figueres.

PUIG, A.M., 1996a, La villa Castilione en el territorio Petralatense. La seva topografia urbana i el castell de Castelló, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos 29*, Figueres, 47-77.

PUIG, A.M., 1996b, L'emplaçament dels palaus comtals a la vila de Castelló. Des del castell del

Puig del Mercadal fins al palau d'Enric II, *El Salner 2*, Castelló d'Empúries, 13-24.

PUIG, A.M., 2000, L'urbanisme planificat alt-medieval a l'Empordà: els exemples de les viles de Roses i Castelló d'Empúries, *I Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Igualada (novembre 1998), 76-89.

PUIG, A.M. i TEIXIDOR, M., 1997a, Excavacions a la Presó Vella de Castelló d'Empúries. L'evolució històricoarquitectònica de la *Domus Curie seu Carcellarie* des del segle XIV, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos 30*, Figueres, 147-183.

PUIG, A.M. i TEIXIDOR, M., 1997b, Els materials més significatius trobats a la Presó Vella de Castelló d'Empúries, *El Salner 3*, Castelló d'Empúries, 12-25.

PUIG, A.M. i TEIXIDOR, M., 1998a, *Memòria d'Excavació. Presó Vella de Castelló d'Empúries (Alt Empordà)*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, memòria inèdita (excavació 1997).

PUIG, A.M. i TEIXIDOR, M., 1998b, La Presó Vella de Castelló d'Empúries (Alt Empordà), *Quartas Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Figueres, 218-227.

PUIG, A.M., AGUSTÍ, B., CODINA, D. i TEIXIDOR, M., 2004, *Memòria d'Excavació. Plaça del rei Jaume I i seguiment arqueològic dels carrers de la Presó, Sant Pere més Baix, de la Moneda, del Punyaleit, Comas i Solà i de la plaça de la Moneda de Castelló d'Empúries (Alt Empordà)*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, memòria inèdita (excavació 2002-2003).

PUIG, A.M., AGUSTÍ, B., CODINA, D. i TEIXIDOR, M., 2004, Actuacions al centre històric de Castelló d'Empúries, *Setenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, La Bisbal d'Empordà, 369-375.